

ή Ελλάδα καί ή εύρωπαϊκή οικονομική κοινότητα*

του

Γιώργου Α. Πετρόχειλου

*Senior Lecturer in Economics
Lanchester Polytechnic
Coventry, England*

Οί συνομιλίες μεταξύ τής Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας καί τής Ελλάδας γιά τήν ένταξη τής χώρας μας στήν Κοινότητα έχουν αρχίσει καί, μολονότι οί διαπραγματεύσεις δέν προβλέπονται εύκολες, ώστόσο είναι θέμα χρόνου τò νά καταστή ή Ελλάδα τò δέκατο μέλος τής ΕΟΚ. Αύτ ή είναι ή επιθυμία τής συντριπτικής πλειοψηφίας τής ελληνικής Βουλής καί, τò σπουδαιότερο, τών έννέα συναταίρων τής Κοινότητας. Μιά καί εκτός από τήν οικονομική ένωση ή ΕΟΚ προτίθεται νά προχωρήσει μελλοντικά καί πρòς πολιτική ένωση, είναι τò λιγότερο εκπληκτικό, μέ ελληνικά τουλάχιστον δεδομένα, ότι επικρατεί σχεδόν ταυτότητα αντίληψεων μεταξύ πολιτικών κομμάτων (μέ εξαίρεση τò ΠΑΣΟΚ καί τò ΚΚΕ έξωτερικò), óργανώσεων, εκπροσώπων τού κεφαλαίου, εργατικών συνδικάτων καί μιάς μερίδας λαοῦ γύρω άπ' αύτò τò θέμα. Η μεγάλη μάζα τού λαοῦ ελάχιστα γνωρίζει γύρω από τήν ΕΟΚ καί άκόμη λιγότερα γύρω από τίς συνέπειες τής έντάξεως. Καί ή σχεδόν καθολική καί ταυτόσημη άποψη είναι πòς ή Ελλάδα πρέπει νά ένταχθ ή στήν Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα τόσο γιά οικονομικούς όσο καί πολιτικούς λόγους, γιαι αύτò άποτελεί τήν πιò συμφέρουσα γιά τή χώρα μας λύση. Τυχόν αντίθετη άποψη θεωρείται σαν άιρεση, καί οί προτεινόμενες κινδυνεύουν νά χαρακτηρισθòν έμπρηστές έθνικης πολιτικης. Θά πρέπει ίσως νά άποτελεί μιά από τίς λίγες περιπτώσεις στή σύγχρονη ελληνική ιστορία τò ότι ένα γεγονός τέτοιας σημασίας δέν συνοδεύεται από διαφανείς, άμφισβητήσιμες ή έστω επιφυλάξεις σχετικά μέ τίς μελλοντικές του επιπτώσεις στήν οικονομική, κοινωνική καί πολιτική ζω ή αύτòυ τού τόπου. Η έλλειψη διαλόγου πάνω σ' αύτò τò θέμα ίσως νά όφείλεται στò γεγονός ότι ή έμπειρία μας από τή δεκατετράχρονη σύνδεσή μας μέ τήν ΕΟΚ μιά έχει πείσει πòς ή θέση τής Ελλάδας είναι άναπόσπαστα δεμένη μέ τήν Κοινότητα ή στή διαπίστωση πòς οί συνθήκες, δεδομένης τής ισορροπίας δυνάμεων, είναι τέτοιες πòυ κάνουν τήν ένταξη αναπόφευκτη καί συνεπòς κάθε διαφορετική άποψη άνώφελη.

Χωρίς νά ύπάρχει πρόθεση διαταράξεως μιάς τέτοιας άρμονικης σύμπνοιας άπόψεων σ' αύτò τò στάδιο, θά θέλαμε ώστόσο νά επιχειρήσουμε μιά σκιαγράφηση τής οικονομικης πλευράς τής έντάξεως, επισκοπòντας τή μέχρι σήμερα λειτουργία τής συμφωνίας συνδέσεως καί επιχειρώντας μερικές προγνώσεις γιά τò μέλλον, πράγμα άρκετά άβέβαιο μιά καί οί τελικοί όροι έντάξεως δέν έχουν άκόμη συζητηθ ή καί άποφασισθ ή. Ύπάρχουν πάν-

* Έπιθυμò νά εκφράσω τίς ευχαριστίες μου πρòς τόν Καθηγητή Πολιτικης Οικονομίας τού Πανεπιστημίου τού Λονδίνου Γ. Σπράο, πòυ διάβασε καί σχολίασε ένα πρώτο σχέδιο αύτòυ τού άρθρου. Φυσικά παραμένω προσωπικά ύπεύθυνος γιά τυχόν λάθη καί παραλείψεις πòυ εξακολούθουν νά ύπάρχουν.

τως αρκετά επιβληθικά στοιχεία για να στηρίξουν τις προβλέψεις αυτές.

Η επίσημη ελληνική θέση υπέρ της εντάξεως είναι αρκετά γνωστή και έχει επανειλημμένα διατυπωθεί τόσο από την Κυβέρνηση, όσο και από θερμούς υποστηρικτές της. Μία πολύ ευγλωττη διατύπωση, ιδιαίτερα αναφορικά με το οικονομικό μέρος, δόθηκε από τον ακαδημαϊκό και Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας, Καθηγητή Ξ. Ζολώτα σε ομιλία του στην Ακαδημία Αθηνών τον περασμένο Απρίλη.¹ Από την άλλη πλευρά η θέση κατά της εντάξεως έχει διατυπωθεί κατά τρόπο συστηματικό από τον Καθηγητή Σ. Τριάντη στο βιβλίο του *Common Market and Economic Development*,² το οποίο όμως μειονεκτεί ελαφρά, γιατί έχοντας γραφή το 1963-64 δεν περιέχει αναγκαστικά ανάλυση εκείνων των θεσμών της Κοινότητας, που τέθηκαν σε εφαρμογή αργότερα και που προσλαμβάνουν ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα. Πάντως για τους σκοπούς αυτής της εργασίας οι μελέτες αυτές είναι αρκετά κατατοπιστικές και αντιπροσωπευτικές των δύο θέσεων, και μπορούν επομένως να τις αντιπαρατάξουμε, να τις αναλύσουμε και να βγάλουμε ορισμένα συμπεράσματα. Προηγούμενες όμως, θα άνασκησσουμε σύντομα τη θεωρητική δικαιολόγηση δημοφώνων οικονομικών ενώσεων, που θα αποδειχθεί χρήσιμη πιο κάτω.

μορφές οικονομικής συνενώσεως και θεωρητική δικαιολόγηση

Η πρωταρχική οικονομική δικαιολόγηση για τη δημιουργία κάποιας μορφής οικονομικής συνενώσεως (integration) μεταξύ δύο ή περισσοτέρων χωρών, όπως λ.χ. ελεύθερης ζώνης συναλλαγών, τελωνειακής ενώσεως ή κοινής αγοράς, παρέχεται από τα προσδοκώμενα όφελη, που οι συμμετέχουσες χώρες αναμένουν να καρπωθούν από μία τέτοια διευθέτηση. Πιο συγκεκριμένα τα όφελη αυτά παίρνουν συνήθως τη μορφή αύξησεως του πραγματικού προϊόντος και εισοδήματος των χωρών-μελών, οι οποίες ελπίζουν πως η οικονομική τους επίδοση, μετρούμενη σε όρους του ρυθμού μεταβολής του καθαρίστου εθνικού προϊόντος (ΑΕΠ), είναι πιθανόν να είναι κατά πολύ ανώτερη αν αυτές αποτελούν μέλη μιάς τέτοιας λέξης, λ.χ. κοινής αγοράς, παρά αν είναι έξω απ' αυτήν. Οι λόγοι για τους οποίους η ομάδα χωρών σαν σύνολο, που αποτελούν μία κοινή αγορά, μπορεί ν' αποκομίσει όφελη είναι:

- η αύξηση της παραγωγής λόγω της ειδικεύσεως και εμπορίου, όπως υπαγορεύονται από το νόμο του συγκριτικού πλεονεκτήματος
- η αύξηση της παραγωγής που προσφέρεται από τις ευκαιρίες της καλύτερης αξιοποίησεως των διαφόρων οικονομικών μεγάλων κλίμακας
- η βελτίωση σε αποδοτικότητα των εθνικών οικονομικών, που θα προέλθει από την κατάργηση των διαφόρων περιοριστικών φραγμών και τη δραστηριοποίηση του ανταγωνισμού
- η βελτίωση των δρων εμπορίου σε σχέση με τρίτες χώρες και
- οι διάφορες διαρθρωτικές αλλαγές που θα επέλθουν στις χώρες-μέλη εξ αιτίας της οικονομικής ενώσεως και θα επηρεάσουν ποιοτικά ή ποσοτικά την προσφορά των παραγωγικών συντελεστών (εργασία, κεφάλαιο, επιχείρηση), την τεχνολογία, τις επενδύσεις, το μέγεθος των αγορών κ.ά.

Τονίζουμε πρὸς το παρόν πως, το γεγονός ότι όφελη είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν για το σύνολο, δὲν σημαίνει αναγκαστικά πως κάθε συμμετέχουσα χώρα θα όφεληθῆ, πολὺ δὲ λιγότερο πως θα υπάρξει συμμετρία του όφελους μεταξύ των χωρών της ενώσεως, όπως θα αναφερθούμε διεξοδικότερα πιο κάτω. Ξεετάζοντας τους λόγους που δώσαμε πιο πάνω, βλέπουμε πως οι τέσσερις πρώτοι είναι σχετικοί με τὰ αποτελέσματα της ανακατανομῆς των παραγωγικών συντελεστών στις χώρες-μέλη, και τὸ όφελος προκύπτει μιά για πάντα. Αντίθετα, ὁ τελευταίος λόγος αναφέρεται στις δυναμικές επιδράσεις της ενώσεως στις οικονομίες των χωρών-μελών και τὰ αποτελέσματά του, που είναι και σημαντικότερα, ἔχουν μακροχρόνιο και συνεχῆ χαρακτήρα. Η ἀπλή ύπαρξη μιάς ελεύθερης ζώνης συναλλαγών, ἢ τελωνειακής ενώσεως, είναι ικανή νὰ προσφέρει μερικά ἀπὸ τὰ όφελη που προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνακατανομή των πόρων, δὲν είναι όμως σε θέση νὰ δημιουργήσει και διαιμοιρῆσει τὰ όφελη ἐκείνα, που είναι τὸ ἀποτέλεσμα διαρθρωτικών αλλαγών που ἀναφέραμε πιο πάνω. Καὶ τοῦτο, γιατί ἐνὸς οἱ τελωνειακές ἐνδύσεις και ελεύθερες ζώνες συναλλαγών ἀποσκοποῦν σὴν ἐπίτευξη τοῦ όφελους σχεδὸν ἀποκλειστικά μέσω της ελεύθερης (ἀδυσμολόγητης) ἐμπορίας προϊόντων, οἱ κοινές ἀγορές, που ἀποτελοῦν περισσότερο προηγμένες μορφές οικονομικής συνενώσεως, ἀποβλέπουν σὴν ἐπίτευξη τοῦ ἀντικειμενικοῦ τους σκοποῦ ὄχι μόνο με τὴν ελεύθερη διακίνηση ἀγαθών και ὑπηρεσιών, ἀλλὰ ταυτόχρονα και με τὴν ελεύθερη διακίνηση των διάφορων παραγωγικών συντελεστών.

Οἱ ελεύθερες ζώνες συναλλαγών, όπως ἡ ΕΖΕΣ,³ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἀδυσμολόγητη ἐμπορία

1. Ξ. Ζολώτας, «Η Ελλάδα ὀτὴν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα», *Ναυτεμπορικῆ*, 14-4-76.

2. S. G. Triantis, *Common Market and Economic Development*, Center of Planning and Economic Research, Athens 1965.

3. Η Εὐρωπαϊκή Ζώνη Ἐλεύθερων Συναλλαγών σχηματίστηκε τὸ 1960 ἀπὸ τὸ Ἡνωμ. Βασίλειο, Νορβηγία, Σουηδία, Δανία, Ἀδστρία, Ἐλβετία και Πορτογαλία. Η Φινλανδία ἔχει ὑπογράψει συμφωνία συνδέσεως. Μετὰ τὴν ἀποχώρηση

ἀγαθών μεταξύ τῶν χωρῶν-μελῶν, οἱ τελευταῖες ὁμως διατηροῦν τὸ δικαίωμα καθορισμοῦ δικῶν τους ἀνεξάρτητων δασμολογίων γιὰ τὸ ἐμπόριό τους μὲ τρίτες χώρες. Οἱ τελωνειακὲς ἐνώσεις, ὅπως παλιότερα ἢ BENELUX, διακρίνονται ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἐλευθερία στὸ ἐμπόριο μεταξύ τῶν χωρῶν-μελῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς κοινῶν ἐξωτερικοῦ δασμολογίου γιὰ τὶς συναλλαγές μὲ τρίτους. Ὁ βαθμὸς προσάρτησης εἶναι, ἐπομένως, ἰσχυρότερος προκειμένου περὶ τελωνειακῆς ἐνώσεως παρὰ περὶ ἐλευθερῆς ζώνης συναλλαγῶν. Οἱ κοινὲς ἀγορές, ὅπως ἡ ΕΟΚ, ἔχουν πέρα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς τελωνειακῆς ἐνώσεως τὸ χαρακτηριστικό, ὅτι ἐπιτρέπουν ἐπὶ πλέον τὴν ἐλευθερὴ διακίνηση καὶ παραγωγικῶν συντελεστῶν. Ἐπίσης μιὰ κοινὴ ἀγορὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιδιώκει καὶ ἄλλους σκοπούς, ὅπως στενότερη συνεργασία σὲ ἄλλες ἐπιδιώξεις καὶ ἴσως κάποια μορφή πολιτικῆς ἐνώσεως τῶν χωρῶν-μελῶν. Τέλος περισσότερο προηγημένη μορφή καὶ ἀπ' αὐτῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς ἀποτελεῖ ἡ πλήρης οικονομικὴ ἔνωση δύο ἢ περισσοτέρων χωρῶν, ὅπως ἐκείνη μεταξύ Βελγίου καὶ Λουξεμβούργου, ὅπου ὑπάρχει πλήρης συντονισμὸς καὶ ἐνοποίηση τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς.

Εἶναι λοιπὸν φανερό πὸς μιὰ ἐλευθερὴ ζώνη συναλλαγῶν ἢ τελωνειακὴ ἔνωση ἀποτελεῖ θεσμὸν χαλαρότερον τῆς κοινῆς ἀγορᾶς καὶ τὰ προσδοκώμενα ὀφέλη ἀπὸ τὴν πρώτην εἶναι κατὰ συνέπεια μικρότερα. Ἐναντίον, στὴν περίπτωσιν τῆς κοινῆς ἀγορᾶς καὶ ἀκόμη περισσότερο στὴν πλήρη οικονομικὴ ἔνωση, ὁ βαθμὸς προσάρτησης μιᾶς χώρας, καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἡ ἀπεμπόλησις κυριαρχικῶν τῆς δικαιωμάτων, εἶναι μεγαλύτερος μὲ ἀντιστάθμισμα μεγαλύτερα προσδοκώμενα ὀφέλη.¹ Ἐκεῖνο πού πρέπει πάντως νὰ τονισθῆ εἶναι ὅτι τὰ πλεονεκτήματα ἀπὸ τὴν ἐλευθεροποίηση τῶν ἐμπορίων, ἐξ αἰτίας τῆς ἰδρύσεως κάποιας μορφῆς οικονομικῆς συνένωσης, δὲν εἶναι ἀναμφισβήτητα. Ἐνὸς κατάρτησις τῆς δασμολογικῆς προστασίας σὲ παγκόσμιον κλίμακα ὀδηγεῖ σὲ αὐξηση τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς καὶ εὐημερίας, ὅπως ἔδειξαν οἱ κλασικοὶ οικονομολόγοι, καὶ κάθε χώρα ἔχει συμφέρον νὰ εἰδικευθῆ στὴν παραγωγὴ ἐκείνων μόνον τῶν ἀγαθῶν στὰ ὁποῖα κατέχει συγκριτικὸ πλεονέκτημα, τὸ ἴδιον δὲν ἰσχύει ἀναμφισβήτητα στὴν περίπτωση, λ.χ., μιᾶς κοινῆς ἀγορᾶς. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς, γιὰ τὴν κοινὴ ἀγορὰ ἀποτελεῖ μιὰ συνένωση ὁρισμένων μόνον χωρῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων ἡ δασμολογικὴ προστασία ἔχει καταργηθῆ, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖται σὲ σχέση μὲ τὸν ὑπόλοιπον κόσμον. Ἐπομένως τὸ πλεο-

νέκτημα ἀπ' αὐτῆ τῆς μερικῆς ἐλευθεροποίησης τοῦ ἐμπορίου εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα δύο ἐπιδράσεων, τῆς δημιουργίας ἐμπορίου (trade creation), πὸς ἀποτελεῖ βελτίωση στὴν ἀξιοποίηση τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν σύμφωνα μὲ τὸ νόμον τοῦ συγκριτικοῦ πλεονεκτήματος, καὶ τῆς ἐκτροπῆς ἐμπορίου (trade diversion), πὸς ὀδηγεῖ σὲ χειροτέρευσις τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν πόρων. Δημιουργία ἐμπορίου ὑπάρχει ὅταν, ἐξ αἰτίας τῆς κοινῆς ἀγορᾶς, ἡ παραγωγὴ μετατοπίζεται ἀπὸ χώρες ψηλοῦ κόστους σὲ χώρες χαμηλοῦ κόστους, καὶ ἐκτροπὴ ἐμπορίου, ὅταν ἡ κοινὴ ἀγορὰ εἶναι ὑπεύθυνη γιὰ τὴ μετατόπισιν τῆς παραγωγῆς ἀπὸ χώρες χαμηλοῦ σὲ χώρες ψηλοῦ κόστους.² Τέλος θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθῆ πὸς τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἐμπορίου ἀπὸ τὸ δασμολογικὸ ἀφοπλισμὸν στὴν ΕΟΚ εἶναι περιορισμένα. Ἐρευνες συμφωνοῦν πὸς τὰ ὀφέλη ἀντιπροσώπων πιθανόν 1% τοῦ κοινοτικοῦ ΑΕΠ, γιὰτὶ μόνον εἶναι μικρὸ μέρος τῆς συνολικῆς παραγωγῆς ἐμπορεύεται καὶ γιὰτὶ, ἂν ἡ κατάρτησις τῆς προστασίας πρόκειται νὰ ἀποφέρει σημαντικὰ ὀφέλη, τότε ἡ διατήρησις τῆς θὰ ἦταν πολυδάπανη.³

ἡ συμφωνία συνδέσεως

Οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος, πὸς συστάθηκε τὸ 1957⁴ ἀπὸ τὴ Δυτ. Γερμανία, Γαλλία, Ἰταλία, Ὀλλανδία, Βέλγιο καὶ Λουξεμβούργον μὲ τὴ Συνθήκη τῆς Ρώμης, εἶναι: ἡ ἐλευθερὴ διακίνηση ἀγαθῶν, ὑπηρεσιῶν, ἐργασίας καὶ κεφαλαίου μεταξύ τῶν χωρῶν-μελῶν καθὼς καὶ ἡ καθιέρωσις ἐνιαίου δασμολογίου γιὰ τὶς συναλλαγές μὲ τρίτες χώρες. Οἱ σημερινοὶ συνέταιροι ὁμως τῆς ΕΟΚ ἔχουν ἐκφράσει τὴ φιλοδοξία νὰ προχωρήσουν πρὸς μιὰ περισσότερο ὀλοκληρωμένη οικονομικὴ ἔνωση καὶ, σὲ ἄλλοτερον χρόνο, πολιτικὴ ἔνωση. Μετουσιώνοντας σὲ πράξιν τὶς ἐπαγγελίες αὐτές, ἡ ΕΟΚ ἔχει προχωρήσει στὴ δημιουργία κοινῆς πολιτικῆς γιὰ τὴ γεωργία, μεταφορές, προώθησις ἀνταγωνισμοῦ, συντονισμοῦ νομισματικῆς καὶ γενικότερης οικονομικῆς δραστηριότητος τῶν χωρῶν-μελῶν, καὶ ἔχει ἰδρύσει γιὰ τὴν πραγματοποιήσει τῶν σκοπῶν τῆς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τράπεζαν Ἐπενδύσεων, τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινωνικὸ Ταμεῖο καὶ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Ταμεῖο Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως γιὰ τὴ δημιουργία εὐκαιρῶν ἀασχολήσεως ἀργούντων παραγωγικῶν συντελεστῶν καὶ τὴν ὑποβοήθησιν ἰσόρροπης οικονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Κοινότητος. Σημαντικὸς ἐπίσης θεσμὸς εἶναι τὸ Ἀγροτικὸ Ταμεῖο (Ταμεῖο Ἀγροτικῆς Καθοδήγησεως καὶ Ἐγ-

τῆς Δανίας καὶ Ἠνωμ. Βασιλείου καὶ τὴν ἐνταξί τους στὴν ΕΟΚ, οἱ λοιπὲς χώρες τῆς ΕΖΕΕ καὶ ἡ Ἰσλανδία υπέγραψαν συμφωνία μὲ τὴν ΕΟΚ γιὰ ἐλευθερὲς συναλλαγές σὲ βιομηχανικὰ προϊόντα.

1. Τὰ προσδοκώμενα ὀφέλη δυνατόν νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν, τουλάχιστον ὡς πρὸς τὸν ἀναμενόμενο βαθμὸν.

2. S. G. Triantis, *op. cit.*, p. 83.

3. D. Swann, *The Economics of the Common Market*, Penguin, third edition, 1975, pp. 48-70.

4. Ἡ Κοινότης μεγάλωσε τὸ 1973 μὲ τὴν ἐνταξί Ἠνωμ. Βασιλείου, Δανίας καὶ Ἰρλανδίας.

γυήσεων), που είναι επιφορτισμένο με την εφαρμογή της κοινής αγροτικής πολιτικής της ΕΟΚ.

Η 'Ελλάδα συνδέθηκε με την ΕΟΚ με τη Συμφωνία των 'Αθηνών' από την 1-11-1962. Τα κύρια σημεία της Συμφωνίας Συνδέσεως ήταν ή ελεύθερη διακίνηση των αγαθών για την επίτευξη της οποίας προβλεπόταν βαθμιαία, μέσα σε περίοδο 22 χρόνων, μείωση των δασμών και κατάργηση κάθε μορφής ποσοτικών περιορισμών στις εισαγωγές και από τα δύο μέρη (ώς δτου κατά το 1984 θα μπορούσε να είχε πραγματοποιηθή πλήρης τελωνειακή ένωση μεταξύ 'Ελλάδας και ΕΟΚ), ή αποδοχή από μέρους της 'Ελλάδας του κοινού δασμολογίου της Κοινότητας για τις συναλλαγές της με τρίτους και ή έναρμόνιση των διαφόρων ελληνικών μέτρων για τη γεωργία με την υπό προετοιμασία Κοινή 'Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) της ΕΟΚ. Η Συμφωνία, πέρα από τις διατάξεις αναφορικά με τη διακίνηση εμπορευμάτων, πρόβλεπε επίσης την ελεύθερη διακίνηση εργατικού προσωπικού και υπηρεσιών μεταξύ 'Ελλάδας και των χωρών-μελών της ΕΟΚ, που θα έπρεπε να είχε επίτευχθή μέσα σε διάστημα μίας δωδεκαετίας, έναρμόνιση της ελληνικής πολιτικής μεταφορών με την κοινοτική, αποδοχή των κοινοτικών αρχών ανταγωνιστικής πολιτικής, διάφορες διατάξεις δημοσιονομικής πολιτικής,¹ διάφορες απαγορευτικές διατάξεις σχετικές με τη λήψη νέων μέτρων συναλλαγματικής μορφής (δηλ. περιορισμού πληρωμών σε συνάλλαγμα προς το εξωτερικό), τη διευκόλυνση επενδύσεων στην 'Ελλάδα ιδιωτικών κεφαλαίων των χωρών της ΕΟΚ και τη χορήγηση στην 'Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα 'Επενδύσεων πιστώσεων ύψους 125 εκατ. δολλαρίων για την υποβοήθηση της οικονομικής της ανάπτυξεως κατά τα πέντε πρώτα χρόνια εφαρμογής της Συμφωνίας Συνδέσεως. Τέλος ή Συμφωνία πρόβλεπε πώς, όταν ή λειτουργία της Συνδέσεως έδειχνε ότι ή 'Ελλάδα ήταν σε θέση να αναλάβει όλες τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Συνθήκη της Ρώμης, ή ΕΟΚ θα μελετούσε τη δυνατότητα εντάξεως της 'Ελλάδας στην Κοινότητα σάν πλήρους μέλους.²

Η υλοποίηση των όρων της Συμφωνίας 'Αθηνών, στά 14 χρόνια που μεσολάβησαν από την εφαρμογή

της μέχρι σήμερα, είχε την ακόλουθη εξέλιξη: "Όσον αφορά τις ελληνικές εισαγωγές από τις χώρες της Κοινότητας, διακρίνουμε τρεις κατηγορίες αγαθών: α) βιομηχανικά προϊόντα για τα οποία δέν υπάρχουν ελληνικά υποκατάστατα, β) βιομηχανικά προϊόντα για τα οποία υπάρχει ελληνική παραγωγή και γ) αγροτικά προϊόντα. Για την πρώτη κατηγορία ή Συμφωνία πρόβλεπε τέτοιο ρυθμό μείωσης της δασμολογικής προστασίας, ώστε πλήρης κατάργηση να επέλθει μετά την παρέλευση δωδεκαετίας. Πράγματι «... ή κανονική μεταβατική περίοδος των 12 χρόνων της Συμφωνίας 'Αθηνών έληξε στις 31-10-74. Από την 1-11-1974 ή 'Ελλάδα έχει επομένως παραχωρήσει δασμολογική απαλλαγή για περισσότερο από το 60% των εισαγωγών της από την Κοινότητα».⁴ Για τα βιομηχανικά είδη της ΕΟΚ της δεύτερης κατηγορίας που ανταγωνίζονται παρόμοια ελληνικά, ή μείωση των δασμών ακόλουθη σε βραδύτερο ρυθμό, και πλήρης κατάργηση προβλέπεται μετά την παρέλευση 22 χρόνων. Από την 1-5-1976 οι δασμοί στά προϊόντα της κατηγορίας αυτής μειώθηκαν κατά 44% από τα αρχικά τους επίπεδα του 1962. Τέλος για τα αγροτικά προϊόντα της τρίτης κατηγορίας ή Συμφωνία πρόβλεπε είτε ρύθμιση σύμφωνα με την υπό προετοιμασία Κοινή 'Αγροτική Πολιτική και την προϋπόθεση εύθυγραμμίσσεως της ελληνικής πολιτικής προς αυτήν, είτε άρση της δασμολογικής προστασίας μετά την παρέλευση 12 ή 22 χρόνων, ανάλογα με το είδος των προϊόντων.⁵

Αντίθετα οι ελληνικές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων στις χώρες της ΕΟΚ είχαν την ίδια μεταχείριση με αυτή παρόμοιων προϊόντων των χωρών της Κοινότητας, αφού ή βαθμιαία μείωση των δασμών των συντεταίρων εφαρμόστηκε και γι' αυτές με αποτέλεσμα από την 1-7-68 να απολαμβάνουν πλήρους ελευθερίας διακινήσεως. "Όσον αφορά τις ελληνικές γεωργικές εξαγωγές, όρισμένα προϊόντα, όπως καννός, σταφίδα, κρασιά, έλιές, κολοφόνο και τερεβινθέλαιο, απολαμβάνουν ειδικής μεταχειρίσεως με τη μορφή της ελεύθερης εισόδου μέχρις ενός όρισμένου όριου, και άλλα ρυθμίζονται με διατάξεις της κοινής αγροτικής πολιτικής, που συνήθως τοποθετούν τα ελληνικά προϊόντα σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με τα αντίστοιχα των χωρών της ΕΟΚ και ελαφρώς πλεονεκτικότερη σε σχέση με εκείνα τρίτων χωρών (ή άλλων χωρών), που έχουν συνάψει ειδικές συμφωνίες με την Κοινότητα. Η τελευταία

1. Η Συμφωνία υπογράφηκε στις 9-6-1961 και περιείχε τέσσερα παραρτήματα και είκοσι πρωτόκολλα ρυθμιστικά και επεξηγηματικά των κυρίων άρθρων. Βλέπε: *Agreement of Association between Greece and the European Economic Community*, Industrial Development Corporation, Athens 1963. Για περιγραφή και σχόλια επί της Συμφωνίας, βλέπε επίσης *Fourth General Report on the Activities of the Community*, European Economic Community Commission, 1961.

2. Οι χώρες της ΕΟΚ και ή 'Ελλάδα δικαιούνται να αντικαθιστούν τους εισαγωγικούς δασμούς (που καταργούνται) με εγχώριους φόρους, με την προϋπόθεση ότι οι φόροι αυτοί εφαρμόζονται επίσης και στά εγχώρια προϊόντα. Άρθρο 17 της Συμφωνίας 'Αθηνών.

3. Άρθρο 72 της Συμφωνίας 'Αθηνών.

4. General Secretariat of the Council of the European Communities, *Twenty-second Review of the Council's Work*, p. 91.

5. Είδη των οποίων ή δασμολογική προστασία έληξε περιλαμβάνουν λαχανικά, όσπρια, φρούτα (νωπά, ξερά), ψάρια, κατοκό κ.ά., ενώ ή δεύτερη υπομάδα περιλαμβάνει ζώα, γαλακτοκομικά προϊόντα, κρέας, λίπη, σιτηρά, ρύζι, ζάχαρη, καφέ, μούστο, κρασιά κ.ά.

ζήτησε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1962 τὴν ἐναρμόνιση τῆς πολιτικῆς τῆς μὲ τὴν κοινοτικὴ γιὰ τὰ σιτηρά, πουλερικά, χοιρινὸ κρέας, φρούτα καὶ λαχανικά, ἀλλὰ ἡ προσπάθεια ἀντιμετώπισε ἀνυπερέβλητα ἐμπόδια, ὅταν καὶ ἡ Ἑλλάδα μὲ τὴ σειρά τῆς ζήτησε τὴ συμβολὴ τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς γιὰ τὴ χρηματοδότηση τῶν ἀγορῶν συγκεντρώσεως τῶν προαναφερθέντων προϊόντων—μὰ καὶ οἱ ἑλληνικὲς τιμὲς ἦταν κατὰ κανόνα χαμηλότερες τῶν ἀντίστοιχων κοινοτικῶν—καὶ ἡ ΕΟΚ ἀρνήθηκε. Τὸ θέμα εἶχε παραπεμφθῆ στὸ Συμβούλιο Συνδέσεως, ὅπου καὶ παρέμεινε ἄλυτο μέχρις ὅτου ἡ κήρυξη τῆς δικτατορίας τερμάτισε μετὰξὺ ἄλλων καὶ αὐτὲς τῆς διαπραγματεύσεις. Ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς διαφόρους θεσμούς τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως, ποὺ λειτουργοῦσε ἀπρόσκοπτα κατὰ τὴ διάρκειά τῆς ἐπταετίας, ἦταν τὸ χρονοδιάγραμμα γιὰ τὴ δημιουργία τελωνειακῆς ἐνώσεως, μὲ ἀποτελεσματὸς νὰ σημειωθῆ σημαντικὴ πρόοδος, ὅπως εἶδαμε μὲ τὸ δασμολογικὸ ἀφοπλισμὸ τῶν 2/3 σχεδὸν τῶν ἐλληνικῶν εἰσαγωγῶν.

Ἀπὸ κάθε ἄλλη πλευρὰ ὅμως ἡ σύνδεσή μας μὲ τὴν ΕΟΚ δὲν ἀπέδωσε τὰ ἀναμενόμενα. Τουναντίον δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ εἰπωθῆ πὸς δημιουργοῦσε ὑποχρεώσεις χωρὶς ἀντίστοιχα δικαιώματα, ἀφοῦ ἡ Ἑλλάδα ἔπρεπε νὰ λαμβάνει ὑπ' ὄψη, τὴν χάραξη τῆς πολιτικῆς τῆς, τὴν παρόμοια κοινοτικὴ πολιτικὴ καὶ στὸ βαθμὸ ποὺ χρειαζόταν νὰ ὑφίσταται τὸ κόστος αὐτῆς τῆς εὐθυγραμμίσεως χωρὶς τὸ παραμικρὸ ἀντάλλαγμα, ἀφοῦ δὲν μπορούσε νὰ προσφύγει στὰ διάφορα κοινοτικὰ ταμεῖα γιὰ βοήθεια. Κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πρῖσμα, ἐπομένως, ἡ ἐνταξίη μας στὴν ΕΟΚ πρέπει νὰ θεωρεῖται ἐπιωφελεῖς, ἀφοῦ ἐξασφαλίζει τὴν ἐλληνικὴ παρουσία στὰ διάφορα θεσμικὰ κοινοτικὰ ὄργανα καὶ ἐπιτρέπει τὴν ἄμεση προσφυγὴ στὰ κοινοτικὰ ταμεῖα. Ἡ δικτατορία ἦταν βέβαια ἕνας σημαντικὸς λόγος γιὰ τὴ διακοπὴ τῶν πιστώσεων τῆς Ἑυρωπαϊκῆς Τράπεζας Ἐπενδύσεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ΕΟΚ εἶχε «παγώσει» ἕνα ἀδιάθετο ὑπόλοιπο ἀπὸ 56 ἑκατ. δολλάρια μετὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ δικτατορικοῦ καθεστώτος τὸ 1967,¹ τὸ ὅποιο τελικὰ χορηγήθηκε στὴ χώρα μας μετὰ τὴ μεταπολίτευση κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1974. Τὰ δάνεια τῶν 125 ἑκατ. δολλαρίων ἦταν συνεπὸς ἡ μόνη χειροπιαστὴ βοήθεια τῆς Κοινότητος πρὸς τὴν Ἑλλάδα μέχρι σήμερα. Τὸ σημεῖο στὸ ὁποῖο δὲν σημειώθηκε ἡ παραμικρὴ πρόοδος ἦταν ἡ ἐλεύθερη διακίνηση ἐργατικοῦ προσωπικοῦ ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα καὶ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ, ποὺ προβλεπόταν νὰ πραγματοποιηθῆ μέχρι τῆς 30-11-1974.² Μερικὲς ἑκατοντάδες χιλιάδες Ἑλλήνες ἐργάζονται

σὲ χώρες τῆς ΕΟΚ (ἰδιαίτερα στὴ Δυτ. Γερμανία), καὶ ἡ ἄλλειψη ἐλευθερίας διακινήσεώς τους ἀποτελεῖ καθαρὴ ἀθέτηση συμβατικῶν ὑποχρεώσεων ἀπὸ πλευρᾶς τῆς Κοινότητος. Φυσικὰ τὸ πρόβλημα τῆς μεταναστεύσεως ἀποδείχτηκε γιὰ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ πιὸ καυτὸ ἀπ' αὐτὸ ποὺ περίμεναν, χάρις στὴν παντελὴ ἄλλειψη μεταναστευτικῆς πολιτικῆς καὶ στὴν ἐσφαλμένῃ ἀντίληψη πὸς οἱ *Gastarbeiter* (ἐπισκέπτες-ἐργάτες) θὰ ἐπέστρεφαν στὶς πατρίδες τους μετὰ τὴ λήξη καὶ τὴ μὴ ἀνανέωση τῶν συμβολαίων ἐργασίας. Τώρα ποὺ τὸ εὐρωπαϊκὸ οἰκονομικὸ θαῦμα, ποὺ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ μετανάστες βοήθησαν νὰ πραγματοποιηθῆ, τελείωσε, οἱ μετανάστες ἀποτελοῦν αἰφνίδια ἕνα σοβαρὸ κοινωνικὸ καὶ οἰκονομικὸ πρόβλημα γιὰ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ.

Τέλος, ὅσον ἀφορᾶ τὴν διευκόλυνση ἐπενδύσεων στὴν Ἑλλάδα ἰδιωτικῶν κεφαλαίων τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ, παρατηροῦμε πὸς ἡ εἰσοδος αὐτῶν τῶν κεφαλαίων δὲν ὑπῆρξε διόλου θεαματικὴ καὶ πὸς θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθῆ περισσότερον στὴν προνομακίη μεταχειρίσει τῶν κεφαλαίων αὐτῶν ποὺ παρέχει τὸ ΝΔ 2687/1953 «Περὶ Ἐπενδύσεων καὶ Προστασίας Ξένων Κεφαλαίων», παρὰ στὴ Συμφωνία τῶν Ἀθηνῶν. Γιὰ τὸ ρόλο τῶν ξένων ἐπενδύσεων θὰ μιλήσουμε ἐκτενέστερα πιὸ κάτω.

ἔξωτερικὸ ἐμπόριο

Ἡ ἐξέτασις τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου εἰναι χρήσιμη ἀφετηρία γιὰ τὴν ἀνάλυση τῶν πλεονεκτιμάτων ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν Κοινὴ Ἀγορὰ, καὶ συνεπὸς ἀρχίζουμε μ' αὐτή. Ἡ ἐπίδοσις τῆς χώρας μας ὅσον ἀφορᾶ τὸ εἰσαγωγικὸ καὶ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο ἐμφανίζεται στὸν πίνακα 1 καὶ στὰ σχήματα 1 καὶ 2. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ σύνδεσή μας μὲ τὴν ΕΟΚ καὶ ἡ βαθμιαία κατάρρησις τῶν δασμολογικῶν φραγμῶν, μαζί μὲ τὴν ταχεῖα αὔξησις τῶν εἰσοδημάτων καὶ τὴ δυναμικὴ ἀνάπτυξις ὀρισμένων κλάδων τῆς οἰκονομίας, ἐπέφεραν μὲ σημαντικὴ αὔξησις τῶν ἐμπορικῶν μας συναλλαγῶν ἰδιαίτερα μὲ τὶς χώρες τῆς Κοινότητος. Ἐτσι, ἐνῶ ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς μεταβολῆς τῶν ἐξαγωγῶν μας (σὲ τρέχουσες τιμὲς) περιόδου 1951-62 ἦταν 9,2% καὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐξαγωγῶν μας περιόδου 1962-74, 20,36%, ὁ ἀντίστοιχος ρυθμὸς τῶν ἐξαγωγῶν μας πρὸς τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ γιὰ τὴν ἴδια περίοδο ἦταν ἀκόμη ταχύτερος μὲ 21,4%. Ἐπίσης ἀπὸ μέσο ἐτήσιο ρυθμὸ μεταβολῆς τῶν εἰσαγωγῶν μας 6,9% γιὰ τὴν περίοδο 1951-1962, τὸ σύνολο τῶν εἰσαγωγῶν περιόδου 1962-74 αὐξήθηκε μὲ μέσο ρυθμὸ 17,13%, ἐνῶ οἱ εἰσαγωγὲς μας ἀπὸ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ γιὰ τὴν ἴδια περίοδο εἶχαν μέση ἐτήσια αὔξησις 14,3%.³

1. Commission, *Second General Report of the Activities of the Communities*, Brussels-Luxembourg, Feb. 1968, p. 350.

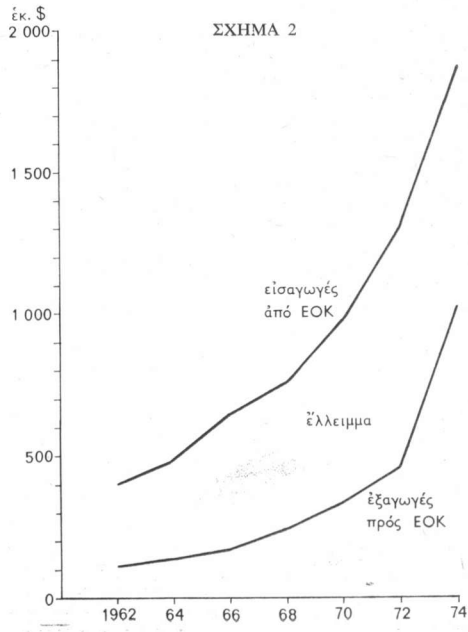
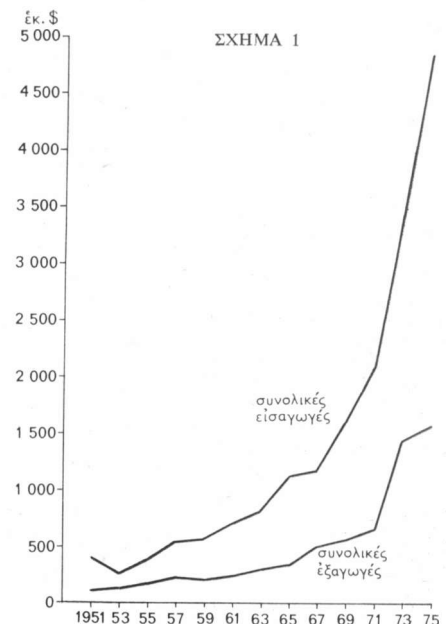
2. Ἀρθρο 44 τῆς Συμφωνίας Ἀθηνῶν. Ἡ ἐλεύθερη διακίνησις ἐργατικοῦ προσωπικοῦ στὸ χῶρο τῆς Κοινότητος, ἰσχύει μόνον γιὰ τοὺς ἔχοντες ἐθνικότητα τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ.

3. Οἱ ρυθμοὶ 21,4% καὶ 14,3% γιὰ τὴν αὔξησις τῶν ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν μας ἀπὸ τὴν ΕΟΚ ἔχουν ὑποεκτιμηθῆ ἐλασρᾶ, γιατί δὲν συμπεριλαμβάνονται οἱ ἐξαγωγὲς πρὸς καὶ εἰσαγωγὲς ἀπὸ Δανία καὶ Ἰρλανδία τῶν χρόνων 1962 καὶ 1963.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Συνολικές ελληνικές εξαγωγές και εισαγωγές περιόδου 1951-1975, ετήσιο με ΕΟΚ* και εμπορικά έλλειμματα
 Έκστ. δολάρια Τρέζουσες τιμές

	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	
Εξαγωγές																										
1. Συνολο (α)	102	120	113	152	183	190	220	232	204	203	223	250	290	309	327	405	468	554	643	662	870	1444	2030	2080		
2. ΕΟΚ	86	113	117	140	150	170	226	244	277	336	350	458	794	1025												
% 2 προς 1	39	45	40	45	46	42	46	52	50	52	53	53	53	55	50											
Εισαγωγές																										
1. Συνολο (β)	399	346	239	330	382	464	524	565	567	702	714	701	803	885	1134	1223	1186	1393	1594	1958	2098	2348	3460	4385	4825	
2. ΕΟΚ	348	388	404	479	585	638	652	753	826	976	1067	1290	1737	1865												
% 2 προς 1	49	55	50	54	52	52	55	54	52	50	51	55	50	43												
Εμπορικό έλλειμμα																										
1. Συνολο	297	226	126	178	199	274	304	333	363	499	491	451	514	576	807	817	691	925	1040	1315	1436	1478	2019	2355	2745	
2. ΕΟΚ	262	275	287	339	435	468	426	509	549	640	717	832	943	840												
% 2 προς 1	53	61	56	59	54	57	62	55	53	49	50	56	48	36												
% (α) προς (β)	26	35	47	46	48	41	42	41	36	29	31	36	35	29	33	42	34	35	33	32	37	42	46	46	43	

*Μεταξύ 1961-63 η ΕΟΚ των έξι, από τον 1964-1974 η ΕΟΚ των έξι.
 Πηγή: IMF: International Financial Statistics, Vol. XXIX, Nos 5 and 8, May and August 1976.
 OECD: Greece, Economic Surveys, 1972 and 1973.

Ὁ βραδύτερος ρυθμὸς αὐξήσεως τῶν εἰσαγωγῶν μας ἀπὸ τὴ χώρας τῆς ΕΟΚ, σὲ σχέσηι με τὴς συνολικέσ εἰσαγωγέσ, ὀφείλεται βασικὰ στῆ συμβολῆ τῶν πετρελαιοειδῶν κατὰ τῆ διετία 1973-74. Ἄν ἐπομένωσ ἐξαιρέσωμε τὰ δύο αὐτὰ χρόνια, τότε, γιὰ τὴν περίοδο 1962-72, τόσο οἱ συνολικέσ εἰσαγωγέσ μας ὥσο καὶ ἐκεῖνεσ ἀπὸ τὴς χώρας τῆς ΕΟΚ εἶχαν περίπου τὴν ἴδια μέση ἐτήσια αὐξηση με 13,14% καὶ 12,96% ἀντιστοίχωσ. Οἱ ὄψεσ τῆς ΕΟΚ ἀπορόφησαν κατὰ μέσο ὄρο 48,7% τῶν ἐλληνικῶν ἐξαγωγῶν στὴν περίοδο 1962-74 (52,6% γιὰ τὴν περίοδο 1970-74) καὶ ἀντιπροσωπεύονται με 51,5% στίσ εἰσαγωγέσ μας (μέσοσ ὄροσ περίοδοσ 1962-74). Αὐτὴ ἡ ἐξέλιξι καὶ ἰδιαίτερα ἡ πιὸ ταχύρρυθμη αὐξηση τῶν ἐξαγωγῶν σὲ σχέσηι με τὴς εἰσαγωγέσ, καθὼσ καὶ ἡ συμβολῆ τῶν προϊόντων τῆς δευτερογενοῦσ παραγωγῆσ στίσ ἐξαγωγέσ, πὸ αὐξήθηκε ἀπὸ 11,1% τὸ 1962 σὲ 50,1% κατὰ τὸ 1974, ἀποτελοῦν βέβαια ἐνθαρρυντικὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ εἶναι πολὺ νωρίσ ἀκόμη γιὰ νὰ λύσουν τὸ χρόνιο πρόβλημα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Τὸ πρῶτο πρόβλημα εἶναι πὼσ τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικῶ ἰσοζυγίου αὐξάνεται ἀνησχητικὰ τόσο στὸ σύνολο του ὥσο καὶ στίσ συναλλαγέσ μας με τὴν ΕΟΚ, ὅπωσ καταφαίνεται ἀπὸ τὰ σχήματα 1 καὶ 2. Ἐνὼ ὁ μέσοσ ἐτήσιωσ ρυθμὸσ διογκώσεωσ τοῦ συνολικοῦ ἐμπορικῶ ἔλλειμματωσ στὴν περίοδο 1951-62 ἦταν 7,26%, κατὰ τὴν περίοδο 1962-75 ὑπερδιπλασιάστηκε φθάνοντασ τὸ 15,89%, καὶ ὁ ἀντίστοιχοσ ρυθμὸσ γιὰ τὴς συναλλαγέσ μας με τὴν ΕΟΚ γιὰ τὴν περίοδο 1962-1974 ἦταν 10,35%. Φυσικὰ ἡ δευτέρη περίοδοσ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἐντονη ἀναπτυξιακὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ με ἐπακόλουθο τὴν αὐξηση τῶν εἰσαγωγῶν κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ γιὰ ἐπενδύσεισ παγίου κεφαλαίου—τὰ ὀφέλι τῶν ὀποίων ἔχουν κατ' ἀνάγκη μακροχρόνιο χαρακτῆρα, ἐντονεσ πληθωριστικέσ τάσεισ καὶ αὐξηση τῶν εἰσαγωγῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Βέβαια τὸ ἐμπορικὸ ἰσοζύγιο ἦταν πάντα ἐλλειμματικὸ, καὶ τὸ γηγονὸσ δὲν θὰ εἶχε ἰδιαίτερη σημασία, τουλάχιστο κάτω ἀπὸ ὀμαλέσ συνθήκεσ,¹ με τὴν προϋπόθεσι δτι οἱ ἄδηλοὶ πόροι θὰ ἦταν ἐπαρκεῖσ νὰ το καλύψουν καὶ νὰ ἀφήσουν τὸ ἰσοζύγιο τρεχουσῶν συναλλαγῶν εἴτε ἰσοσκελισμένο εἴτε πλεονασματικὸ. Ὅταν ὄμωσ τὸ τελευταῖο εἶναι ἐλλειμματικὸ γιὰ σειρὰ χρόνων, ὅπωσ τὸ ἐλληνικὸ, καὶ ἐπιπλέον τὸ ἔλλειμμα διογκώνεται ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο, τότε ἡ κατὰστασι διαφέρει ἀφοῦ ἡ χώρα θὰ πρέπει νὰ βασίζεται σὲ ὀλοένα μεγαλύτερο βαθμὸ σὲ ἐξω-

τερικέσ πηγέσ γιὰ τὴ μεταβίβασι κεφαλαίων πρὸσ ἰσοσκέλιση τοῦ ἔλλειμματωσ, πράγμα πὸ δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλο, γιαι: α) ἐξαρτῆται ἀπὸ τὴν κατὰστασι στὴν ὀποία βρίσκεται τόσο ἡ ἐγγχῶρια ὄσο καὶ ἡ παγκόσμια οἰκονομία, ἡ τουλάχιστο οἱ οἰκονομίεσ τῶν χωρῶν πὸῦ ζητεῖται ἡ βοήθεια, β) ὑπάρχει κάποιο τίμημα, πὸν ἀνάλογο με τὴς ὑφιστάμενεσ πιέσεισ δυνατὸ νὰ εἶναι ὑπέρογκο καὶ ἴσωσ ἀπαράδεκτο καὶ γ) δημιουργοῦνται ὀλοένα καὶ μεγαλύτερεσ ἐξαρτῆσει ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ με ἀπρόβλεπτεσ γιὰ τὸ μέλλον συνέπειεσ ὄσον ἀφορᾶ τὴν ἄσκησι αὐτόνομησ οἰκονομικῆσ πολιτικῆσ. Συνεπὼσ ἡ ὑπάρξι ἐλλειμμάτων στὸ λογαριασμὸ τρεχουσῶν συναλλαγῶν καθιστᾶ τὴν κατεύθυνσι καὶ τὴ διαχείρισι τῆσ οἰκονομιάσ ἐξαιρετικὰ ἐπισηφαλῆ, δημιουργεῖ προβλήματα στὸ θέμα τῆσ ἰσοτιμιάσ τοῦ ἔθνικοῦ νομισματοσ με ἐπιπρόσθετη ἀβεβαιότητα στίσ ἐξωτερικέσ συναλλαγέσ καὶ, τὸ σημαντικότερο, ἀποτελεῖ φραγμὸ στὴν ἐπαυξητικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ.

Τὸ δευτέρω πρόβλημα εἶναι πὼσ οἱ ἀνταλλακτικοὶ ὄροι ἐμπορίου (barter terms of trade) τῆσ Ἑλλάδασ γιὰ τὴν περίοδο 1951-75 κινήθηκαν κατὰ τέτοιο τρόπο, πὸν δὲν προσιωνεῖ ἰδιαίτερα ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴ μελλοντικὴ πορεία τοῦ ἐλληνικοῦ ἐμπορίου. Τίσ ἐνδείξεισ αὐτέσ παρέχει ὁ πίνακασ 2, πὸν παρουσιάζει τοὺσ ἀνταλλακτικοὺσ ὄροουσ ἐμπορίου, πὸν εἶναι χρήσιμοι γιὰ τὴν ἀνάλυσι τῶν μέσων διεθνῶν τιμῶν, πὸν ἀντιμετώπισε

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

Ἔξωγωγέσ (1)	Δείκτησ τιμῶν		Ἄνταλλακτικοὶ ὄροι ἐμπορίου 1 : 2
	Ἔξωγωγέσ (1)	Ἐισαγωγέσ (2)	
1951	50,4	54,1	93
1952	47,5	55,2	86
1953	70,8	83,1	85
1954	85,7	98,0	87
1955	94,0	98,5	95
1956	101,4	103,1	98
1957	98,8	105,3	94
1958	96,7	96,4	100
1959	88,3	95,7	92
1960	86,5	93,1	93
1961	86,9	91,5	95
1962	88,7	90,7	98
1963	101,5	90,5	112
1964	100,4	93,5	107
1965	98,2	94,7	104
1966	100,8	96,1	105
1967	98,9	95,2	104
1968	96,7	95,8	101
1969	97,5	95,9	102
1970	100,0	100,0	100
1971	99,6	103,5	96
1972	104,1	112,6	92
1973	131,7	134,2	98
1974	177,2	197,6	90
1975	292,0	232,2	83

1. Σὲ περίπτωσι, λ.χ., πολέμου ἢ ἄλλησ καταστάσεωσ ἀνάγκησ, μιὰ χώρα δυνατὸ νὰ ἐπιδοκεῖ πολιτικὴ αὐτάρκειασ σὲ πολλὰ ἀγαθὰ γιὰ νὰ περιορίζει τίε ἐξαρτῆσει τῆσ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ σημαίνει δτι ὀρισμένα ἀγαθὰ παράγονται με ψηλότερο κόστωσ ἀπὸ δτι προσφέρονται στίε διεθνέεσ ἀγορέεσ, πὸν δυνατὸ νὰ εἶναι ἐπισηφαλεῖ ἡ μπλοκαρισμένησ.

ἡ Ἑλλάδα. Σύμφωνα μ' αὐτοὺς καὶ μὲ μικρὲς ἐξαιρέσεις, ἡ ὑποπερίοδος 1951-63 χαρακτηρίζεται ἀπὸ καλύτερησιν τοῦς ὄρους ἐμπορίου, ἐνῶ ἡ ὑποπερίοδος 1963-73 διακρίνεται γιὰ χειρότερησιν.

Πρέπει πάντως νὰ σημειωθῆ ὅτι ὀρισμένες μεταβολὲς τοῦς ὄρους ἐμπορίου πιθανὸ νὰ ὀφείλονται περισσότερο σὲ τυχαία περιστατικά παρά σὲ συστηματικὴ σχέση. Τὰ χρόνια ποὺ παρούσάζουν σημαντικὲς ἀνωμαλίες εἶναι 1963, 1974 καὶ 1975. Γιὰ τὰ δύο τελευταία γνωρίζουμε πὺς ὁ τετραπλασιασμός τῶν τιμῶν τοῦ ἀργοῦ πετρελαίου συνέβαλε κατὰ πολὺ στὴ σημαντικὴ χειρότερησιν. Ἡ τιμὴ ἐπίσης γιὰ τὸ 1963 εἶναι σημαντικὰ διαφορετικὴ ἀπὸ τίς λοιπὲς καὶ δὲν εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ὅλης σειρᾶς. Ἄν λοιπὸν ἐξαιρέσουμε τὰ χρόνια αὐτά, τότε ἡ εἰκόνα τοῦς ὄρους ἐμπορίου μεταξὺ τῶν δύο ὑποπεριοδῶν δὲν εἶναι τόσο σημαντικὰ διαφορετικὴ ὅσο ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται. Ἡ σχετικὴ καλύτερησιν στὴν πρώτῃ ὑποπερίοδο πιθανὸ νὰ ὀφείλεται σὲ γεγονὸς ὅτι οἱ διεθνεῖς τιμὲς πολλῶν προϊόντων πρωτογενοῦς παραγωγῆς (primary commodities) εἶχαν παραμείνει σὲ χαμηλὰ ἐπίπεδα κατὰ τὴν περίοδο 1952-62. Πρέπει ἐπίσης νὰ τονισθῆ ὅτι οἱ σημαντικὲς διαρθρωτικὲς μεταβολὲς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου κατὰ τὴν τελευταία εικοσιπενταετία περιπλέκουν κατὰ πολὺ τὴν ἐξέταση τῶν ἀνταλλακτικῶν ὄρων ἐμπορίου. Ἄλλὰ καὶ μὲ ὅλες αὐτὲς τίς ἐπιφυλάξεις ἡ εἰκόνα ποὺ σχηματίζεται δὲν εἶναι ὀποσδῆποτε ἐνθαρρυντικὴ.

Φυσικὰ χειρότερησιν τῶν ἀνταλλακτικῶν ὄρων ἐμπορίου δὲν συνοδεύεται ἀναγκαστικὰ οὔτε ἀπὸ φθίνουσες ἐξαγωγικὲς εἰσπράξεις, ἂν ὁ ὄγκος τῶν ἐξαγωγῶν αὐξάνει ἐπαρκῶς, οὔτε ἀπὸ φθίνοντα εἰσοδήματα στὸν ἐξαγωγικὸ τομέα, ἂν ὑπάρχει ἐπαρκὴς αὐξηση τῆς παραγωγικότητος αὐτοῦ τοῦ τομέα. Ἡ χειρότερησιν ὁμως τῶν ἀνταλλακτικῶν ὄρων ἐμπορίου μῖς χώρας ἀφίνει τὴ χώρα αὐτὴ μὲ χαμηλότερες συναλλαγματικὲς προσόδους καὶ χαμηλότερο ἔθνικὸ εἰσόδημα σὲ σύγκριση μὲ μῖα κατάστασιν στὴν ὁποία τέτοια χειρότερησιν δὲν ἔχει συμβῆ.

Ἡ ἀδυναμία τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας μέχρι σήμερα στὸν ἐξαγωγικὸ τομέα καταφαίνεται ἀπὸ τὴν τελευταία σειρά τοῦ πίνακα 1 ποὺ δίνει τὴν ἀξία τῶν ἐξαγωγῶν σάν ποσοστὸ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτά εἶναι φανερό πὺς μόνο στὰ τρία τελευταία χρόνια 1973-1975 οἱ ἐξαγωγές μας κατόρθωσαν νὰ χρηματοδοτήσουν γύρω στὸ 44% τῶν εἰσαγωγῶν καὶ νὰ φθάσουν ἔτσι τὴν ἐπίδοσιν τῆς περιόδου 1953-58. Ἡ πλήρης κατάργησιν τῶν διαφόρων ποσοτικῶν περιορισμῶν καὶ τῆς δασμολογικῆς προστασίας προβλέπεται νὰ ἀφήσει τοὺς ἀνταλλακτικοὺς ὄρους ἐμπορίου ἀνεπηρεάστους (θὰ ἐπαρτηθῆ ἀπὸ τὸ ἂν οἱ ἑλληνικὲς εἰσαγωγές κι ἐξαγωγές ἐπηρεάσουν διεθνεῖς τιμές, κι αὐτὸ πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποκλείεται μῖα καὶ ὁ ὄγκος τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου εἶναι ἐλάχιστος σὲ σχέση μὲ τὴν παγκόσμια

προσφορά), θὰ ἐπηρεάσει ὁμως δυσμενῶς τὸ ἐμπορικὸ ἔλλειμμα.

Ἐχοντας ἐπισκοπήσει μὲ συντομία τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου γιὰ τὰ τελευταία εἴκοσι πέντε χρόνια στρεφόμεσιν τώρα στὴν ἀνάλυσιν τῶν πιθανῶν πλεονεκτημάτων ποὺ ἐλπίζεται πὺς θὰ προκύψουν ἀπὸ τὴν πλήρη ἐντάξιν μας στὴν κοινὴ ἀγορά.

τὰ ὀφέλη τῆς ἐντάξεως— ἡ βιομηχανία

Ὁ σταδιακὸς καὶ μακροχρόνιος δασμολογικὸς ἀφοπλισμός ποὺ πρόβλεπε ἡ Συμφωνία Ἀθηνῶν ὀφειλόταν βασικὰ στὸν ὑπανάπτυκτο χαρακτῆρ τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας σὲ σχέση μὲ τίς προηγμένες οἰκονομίες τῆς ΕΟΚ. Ὁ ἴδιος λόγος ἀποτελέσει καὶ τὴ βάση τῆς επιχειρηματολογίας τῶν ἐπικριτῶν πρώτα τῆς συμφωνίας συνδέσει καὶ πρόσφατα τῶν ἐνεργειῶν γιὰ τὴν ἐντάξιν τῆς Ἑλλάδας σάν πλήρους μέλους τῆς Κοινότητος.¹ Σὲ γενικὲς γραμμὲς εἶναι παραδεκτὸ πὺς συνένωση μῖς ὑανάπτυκτης ἢ ἔστω ἀναπτυσσόμενης οἰκονομίας μὲ προηγμένα βιομηχανικὰ ἔθνη γιὰ τὴ δημιουργία μῖς κοινῆς ἀγορᾶς, ἐνῶ προσφέρει σημαντικὰ πλεονεκτήματα στὰ τελευταία, εἶναι ἐπιζήμια στίς πρώτες. Τὸ ἐπιζήμια τοῦτο στηρίζεται σὲ γεγονὸς ὅτι ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότητα (καὶ ἐννοοῦμε ἐδῶ τὴν ὑπάρξιν βιομηχανικῶν πόλων) εἶναι νὰ συγκεντρώνεται σὲ περιοχὲς ποὺ εἶναι προικισμένες μὲ κατάλληλους καὶ ἄφθονους παραγωγικοὺς συντελεστὲς καὶ πολυάνθρωπες ἀγορές. Ἐνῶ ἡ Κοινὴ Ἀγορά μὲ τὴν κατάργησιν τῶν δασμῶν καὶ τὴν ἐπαύξηση τῆς ἀγορᾶς προσφέρει στίς συμμετέχουσες χῶρες τὴ δυνατότητα αὐξήσει τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ὀφέλους, λόγω τῆς καλύτερης ἀξιοποιήσεως τῶν οἰκονομῶν μεγάλης κλίμακας, μόνο ἐκεῖνες οἱ χῶρες ποὺ ἔχουν τοὺς κατάλληλους παραγωγικοὺς συντελεστὲς εἶναι σὲ θέση νὰ ὀφελῆθουν.

Τέτοιοι παραγωγικοὶ συντελεστὲς εἶναι τὸ εἰδικευμένο ἐργατικὸ προσωπικὸ, τὸ κεφάλαιο, σύγχρονη τεχνολογία καὶ μέθοδοι ὀργανώσεως, δραστήρια διοίκησιν ἔτοιμη ν' ἀναλάβει ἐπιχειρηματικὸς κινδύνους κ.ἄ. Ὅταν οἱ συντελεστὲς αὐτοὶ συμπληρώνονται μάλιστα καὶ μὲ σχετικὰ ἄφθονες πρώτες ὕλες καὶ ἐξωτερικὲς οἰκονομίες, ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ὑπάρξιν μῖς ὀργανωμένης καὶ προοδευτικῆς δημόσιας διοικήσεως, ὑπηρεσιῶν διαφημίσειως καὶ ἀναλύσειως ἀγορῶν (marketing)—ἰδιαιτέρα τῶν ξένων ἀγορῶν—ὀργανωμένο δικτύου ἐπικοινωνιῶν, μεταφορῶν, ἀποθηκεύσειως, σχολῶν ἐπαγγελματικῆς κατάρτισειως κ.ἄ., τότε ἡ παραγωγικότητά

1. Αὐτὸ εἶναι τὸ κύριον θέμα τοῦ βιβλίου τοῦ Καθηγητῆ Σ. Τριάντη, ποὺ ἀναφέραμε πρὸ πάντων, καὶ τὸ ἴδιο ἐπιχειρήμα χρησιμοποιοῦται ἀπὸ τὸν πρόεδρο τοῦ ΠΑΣΟΚ Καθηγητῆ Α. Παπανδρέου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Εισοδηματικές ελαστικότητες ζητήσεως

Προϊόντα	Βέλγιο Λουξεμβούργο	Γαλλία	Δυτ. Γερμανία	Δανία	Ἡν. Βασίλειο	Ἰρλανδία	Ἰταλία	Ὀλλανδία	Λοιπὴ Δυτικὴ Εὐρώπη	ΕΕΣΔ καὶ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη	Ἑλλάδα
Λαχανικά	0,40	0,30	0,20	0,50	0,30	0,30	0,30	0,30	0,51	0,40	0,20
Φρούτα	0,48	0,50	0,54	0,68	0,51	0,94	0,64	0,54	0,74	0,72	0,31
Ἐσπερίδοειδῆ	0,50	0,50	0,80	0,71	0,63	0,83	0,70	0,61	0,69	0,92	0,32
Πορτοκάλια - Μανταρίνια	0,50	0,50	0,80	0,70	0,60	0,80	0,70	0,60	0,74	0,93	0,40
Λεμόνια	0,50	0,50	0,80	0,50	0,50	0,70	0,70	0,80	0,39	0,89	0,10
Τυρί	0,60	0,30	0,50	0,30	0,20	0,50	0,50	0,20	0,35	0,56	0,30
Κρασιά	1,30	0,10	1,20	1,70	1,80	2,00	0,10	1,70	0,48	0,90	0,50

Πηγή: Agricultural Commodity Projections 1970-1980, FAO 1971, Rome.

τους τείνει νὰ ἀυξάνεται καὶ μαζί καὶ τὸ ὄφελος.¹ Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ βασικὸς λόγος γιὰ τὴν παρατηρούμενη ἀσυμμετρία στὸ βαθμὸ ἐξειδίξεως τῶν οικονομικῶν τῶν διαφόρων χωρῶν-μελῶν τῆς ΕΟΚ στὰ χρόνια ποὺ διέρρευσαν ἀπὸ τὴ σύστασή της μέχρι σήμερα. Οἱ παραγωγικοὶ αὐτοὶ συντελεστὲς βρίσκονται ἀνωχῶς σὲ περιορισμένη προσφορὰ στὴν Ἑλλάδα, ἢ ὅποια δὲν εἶναι ἐπομένως σὲ θέση νὰ ἐπωφεληθῆ σημαντικὰ ἀπὸ τὴ διάνοιξη μιᾶς πολυάνθρωπης ἀγορᾶς 258 ἑκατ., καὶ θὰ πρέπει νὰ περιοριστῆ στὰ λίγα ἑκείνα προϊόντα στὰ ὁποῖα συγκριτικὰ πλεονεκεῖ. Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ προϊόντα εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ εἶναι ἀγροτικά παρά βιομηχανικά, μὲ μιὰ σημαντικὴ ἐπίσης συμμετοχὴ πρώτων ὕλων τῶν ὁποίων ἡ ζήτησις εἶναι σχετικὰ ἀνελαστική. Τούλαχιστο γιὰ μιὰ σειρά ἀπὸ ἀγροτικά προϊόντα ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν ἄμεσα, μελέτες τοῦ FAO καὶ τοῦ ΟΟΣΑ ἔχουν δεῖξει πὼς τόσο ἡ εἰσοδηματικὴ ὅσο καὶ ἡ σύνθετη ελαστικότητά τους ζητήσεως² εἶναι χαμηλὴ (μικρότερη τῆς μονάδας) στὶς διάφορες χώρες τῆς Κοινότητος, ὅπως καταφαίνεται καὶ στὸν πίνακα 3. Ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι οἱ προοπτικὲς ἀυξήσεως τῶν πωλήσεων τῶν προϊόντων αὐτῶν, εἴτε λόγῳ μαιώσεως τῆς τιμῆς—δταν οἱ τελευταῖοι δασμολογικοὶ φραγμοὶ ἀποσυρθοῦν—εἴτε λόγῳ ἀυξήσεως τῶν εἰσοδημάτων στὶς χώρες αὐτές, νὰ εἶναι περιορισμένες. Ἐκτὸς αὐτοῦ, ὑπάρχει τάσις γιὰ δραστηκὲς περικεπὲς στὴν παραγωγὴ πολ-

λῶν γεωργικῶν προϊόντων γιὰ νὰ ἀποφεύγονται ὑπερπροσφορὲς καὶ κατ' ἐπέκτασις διογκωμέναι ἀπαιτήσεις τῶν ἀγορῶν τῆς ΕΟΚ ἀπὸ τὸ Κοινὸ Ἀγροτικὸ Ταμεῖο. Αὐτὸ ὅμως προσκρούει στὴ γενικότερη ἀγροτικὴ πολιτικὴ τῆς Κοινότητος, ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω. Γιὰ ὀρισμένα προϊόντα μας, μὲ σχετικὰ ψηλὰς εἰσοδηματικὲς ελαστικότητες, ὑπάρχει βέβαια ἡ ἐλπίδα περαιτέρω διασόδσεως σὲ ἀγορὰς τόσο τῶν χωρῶν τῆς Κοινότητος ὅσο καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἐυκαιρίες ὑπάρχουν, δὲν σημαίνει ὅτι μποροῦν καὶ νὰ ἀξιοποιηθοῦν. Θὰ ἐπιστρέψουμε στὸ σημεῖο αὐτὸ πιὸ κάτω. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ βιομηχανικά μας εἶδη, οἱ κλάδοι ποὺ εἶχαν τὴ μεγαλύτερη συμμετοχὴ στὶς ἐξαγωγὰς τοῦ 1975 καὶ ἔχουν σοβαρὰς ἐλπίδες διεσόδσεως σὲ ξένες ἀγορὰς, περιλάμβαναν προϊόντα πετρελαίου, νήματα καὶ ὑφαντικά, ρουχισμό καὶ ὑπόδησι, τσιμέντα, χημικά καὶ πρώτες ὕλες, ὅπως ἀνθρακικὸ μαγνήσιο, ἀκατέργαστο ἀργίλιο καὶ σιδηροκέκλιο. Ἀπὸ τοὺς νέους σχετικὰ κλάδους στὴν ἑλληνικὴ οικονομία μόνο τὰ προϊόντα πετρελαίου (μὲ 8.065 ἑκατ. δραχ.) καὶ ἡ χημεία (μὲ 3.015 ἑκατ. δραχ.) εἶχαν σημαντικὴ παρουσία στὶς ἐξαγωγὰς.

Τὰ ὀφέλη ἀπὸ τὴ βελτίωσις τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς οικονομίας μας μὲ τὴ δραστηριοποίησις τοῦ ανταγωνισμού ποὺ θὰ προέλθει ἀπὸ τὴν ἐνταξίη μας στὴν Κοινὴ Ἀγορά, εἶναι δύσκολο νὰ προβλεφθοῦν μὲ ἀκρίβεια. Ἐνὼ ἀναντίρρητα ὀφέλη εἶναι δυνατό νὰ προκύψουν, ἡ μέθοδος εἶναι πιθανὸ νὰ ἀποβῆ δίκαιο μαχαίρι γὰ τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομία. Εἶναι γεγονός πὼς λόγῳ τοῦ μικροῦ σχετικὰ μεγέθους τῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων γίνεται σπατάλη παραγωγικῶν πόρων, ποὺ κάνει τὶς ἐπιχειρηματικὲς μονάδες ἐσωτερικὰ ἀναποτελεσματικὰς. Σύνεπὸς ἐπέκτασις τῶν μονάδων ὡς ὅτου φθάσουν τὸ ἄριστο μέ-

1. S. G. Triantis, *op. cit.*, p. 74.

2. Ἡ σύνθετη ελαστικότητα (composite elasticity) ζητήσεως ἀντικατοπτρίζει τὸ βαθμὸ ἀναποκριτικότητος τῆς ζητούμενης ποσότητος σὲ μεταβολὰς ὄλων τῶν παραγόντων χωρὶς διάκρισις, ὅπως λ.χ. τιμῆς, εἰσοδήματος, προτιμήσεων κ.ἄ. Ἡ ἔννοια εἶναι χρήσιμη, ὅταν ἡ ὑπόθεσις *ceteris paribus*, ποὺ εἶναι ἀναρτίστη γιὰ τὸν ὑπολογισμὸ τῶν ἄλλων ελαστικότητων, δὲν ἰσχύει. Βλέπε OECD, *Agricultural Projections for 1975 and 1985*, Paris 1968, p. 71.

γεθός τους, που όριζεται σαν το μέγεθος εκείνο που απαιτείται για την πλήρη αξιοποίηση των τεχνικών οικονομικών κλίμακας, συνεπάγεται βελτίωση της κατανομής των παραγωγικών πόρων και κατ'επέκταση μείωση του κόστους. Οι επιπτώσεις όμως της βελτιώσεως αυτής στο κόστος δεν πρέπει να υπερβάλλονται. Μολονότι δεν υπάρχουν σχετικά στοιχεία για την ελληνική οικονομία και παραλληλισμός με ξένες οικονομίες δεν είναι εύκολος, ωστόσο, με όρισμένες επιφυλάξεις, μπορούμε να πούμε πως οι διαφορές κόστους από τη λειτουργία μιάς μικρής και έσωτερικά αναποτελεσματικής μονάδας και μιάς που έχει φθάσει το άριστο μέγεθος της δυνατό να μην είναι πολύ σημαντικές. Υπάρχουν διάφοροι άλλοι λόγοι που κάνουν τη λειτουργία των μικρών μονάδων οικονομικότερη. Τούτο παρατηρείται ιδιαίτερα σε κλάδους που χαρακτηρίζονται από σημαντικό βαθμό διαφορισμού προϊόντος, στους οποίους προσάθειες επεκτάσεως πιθανό να είναι περισσότερο αποδοτικές, αν η επέκταση παίρνει κάθετη μορφή.

Μιά άλλη, κι ίσως σημαντικότερη, κατηγορία πλεονεκτημάτων που είναι δυνατό να προκύψουν αναφέρεται στη σχέση μεγέθους και τεχνολογικής πρόοδου, που προέρχεται από την εργασία του Schumpeter. Η διαδικασία της δημιουργικής καταστροφής του καπιταλισμού (process of creative destruction) προϋποθέτει μιά διαφορετική μορφή ανταγωνισμού «... αλλά ... δεν είναι αυτό το είδος του ανταγωνισμού (τιμής) που έχει σημασία, αλλά ο ανταγωνισμός από το νέο προϊόν, τη νέα τεχνολογία, τη νέα πηγή ή προσφοράς, το νέο τύπο οργανώσεως, ανταγωνισμός που κατέχει ένα αποφασιστικό πλεονέκτημα κόστους ή ποιότητας και που χτυπά όχι τα περιθώρια του κέρδους και της παραγωγής των υφισταμένων επιχειρήσεων αλλά τις ρίζες και τις ίδιες τις ύπαρξεις τους».¹ Για να επιτευχθεί όμως αυτή η πρόοδος, οι επιχειρήσεις πρέπει να προστατευθούν αποκόπτοντας κάποια μονοπωλιακή δύναμη. Το επιχείρημα του Schumpeter θέτει το δίλημμα: «τι η προοδευτικότητα δυνατό να είναι ασυμβατή με τον αντικειμενικό σκοπό της αποτελεσματικότητας, που μιλήσαμε πιο πάνω, δηλ. οι ανταγωνιστικές αγορές που προϋποθέτει η αποτελεσματικότητα δυνατό να παρεμποδίζουν την τεχνολογική πρόοδο».² Επειδή, συνεπώς, οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν έχουν φθάσει το άριστο μέγεθος και το βαθμό μονοπωλιακής δύναμης που χρειάζεται για μιά δυναμική κι επιθετική

παρουσία τόσο στην εγχώρια όσο και στις ξένες αγορές, επιβάλλεται να επεκταθούν. Έλπίζεται λοιπόν πως η άρση των δασμών και άλλων περιορισμών, που συνεπάγεται η ένταξή μας στην ΕΟΚ, αναμένεται να επενεργήσει σαν καταλύτης για τη δραστηριοποίηση προς δημιουργία μεγαλύτερων και ισχυρότερων βιομηχανικών μονάδων, που θα είναι σε θέση όχι μόνο να επιβιώσουν, αλλά και να αντιμετωπίσουν τις ξένες επιχειρήσεις σαν ίσες προς ίσες. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, ελληνικές επιχειρήσεις δεν έχουν εργαστήρια για έρευνα και ανάπτυξη νέων προϊόντων και μεθόδων παραγωγής (research and development establishments) και βασίζονται για την παραγωγική τους διαδικασία είτε σε παραδοσιακές μεθόδους, που δυνατό να είναι αντιπαραγωγικές, είτε σε σύγχρονη ξένη τεχνολογία, που είναι επίσης δαπανηρή. Αναμφισβήτητα ένας από τους λόγους για την κατάσταση αυτή είναι το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων που δεν μπορεί να υποστηρίξει τη σχετική δαπάνη. Αν συνεπώς η δημιουργία μεγαλύτερων μονάδων οδήγησει επίσης και στην εγκατάσταση σχετικών εργαστηρίων και ανάπτυξη «εγχώριας» τεχνολογίας, είναι απόλυτα δυνατό τα πλεονεκτήματα που αναφέραμε στην αρχή να είναι σημαντικά. Φυσικά η Κοινή Άγορά δεν αποτελεί ούτε αναγκαία ούτε ικανή συνθήκη για την επιτυχία μιάς τέτοιας προσπάθειας. Κάτι τέτοιο θα έπρεπε να είχε επιχειρηθεί ανεξάρτητα από την ένταξή μας ή όχι στην Κοινή Άγορά, αφού αποτελεί μέρος της δραστηριότητας των επιχειρήσεων. Η μέθοδος επέκτασεως, που φαίνεται να υιοθετείται από τις αρχές, βασίζεται σε συγχωνεύσεις μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων. Η μέθοδος αυτή εξαπλώσεως δεν είναι ευρύτερα δοκιμασμένη στην Ελλάδα, και δεν υπάρχει συνεπώς η σχετική εμπειρία. Υπάρχουν βέβαια όρισμένα προβλήματα και δυσκολίες σχετικά με τη μέθοδο αυτή που πιθανό να περιορίσουν κατά πολύ τη χρήση της. Συγχωνεύσεις κι εξαγορές σχετίζονται με προσπάθειες ορθολογισμού παραγωγής, δηλ. μείωση δαπανών ιδιαίτερα διοικητικών και εργασιακές, συγκέντρωση της παραγωγικής διαδικασίας σε μεγάλα εργοστασιακά συγκροτήματα για την αξιοποίηση τεχνικών οικονομικών μεγάλης κλίμακας, και συνηθέστατα απολύσεις σημαντικού μέρους του εργατικού δυναμικού. Ακόμη λοιπόν κι αν υπάρχουν οι απαραίτητες διοικητικές ικανότητες ανάμεσα στον ελληνικό επιχειρηματικό κόσμο, μερικές από τις δυσκολίες είναι ιδιαίτερα σοβαρές.³ Γιατί πως θα αντιμετωπισθεί λ.χ. το πρό-

1. J. A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, Unwin, Fifth Edition, ch. 7.

2. Έρευνες στην αμερικανική οικονομία τείνουν να ενισχύουν την άποψη πως ραγδαία τεχνολογική πρόοδος, φενορέσεις, νεωτερισμοί κ.ά., απαιτούν την ύπαρξη ισχυρών μονοπωλιακών ή ολιγοπωλιακών μονάδων, αλλά ταυτόχρονα το ιδανικό μέγεθος των επιχειρήσεων που χρειάζεται γι' αυτό του είδους της δραστηριότητα είναι μικρότερο από το υφιστάμενο. Βλέπε: R. Caves, *American Industry: Structure, Conduct, Performance*, Third Edition, Prentice-Hall, 1972.

3. Ένας από τους ανισταλτικούς παράγοντες της διαδικασίας συγχωνεύσεων, που έζηγει επίσης και το μικρό μέγεθος των ελληνικών επιχειρήσεων, πιθανό να είναι και η νοσοτροπία του Έλληνα επενδυτή-επιχειρηματία να ενδιαφέρεται για την απόλυτη ιδιοκτησία per se της συχνά μικρής οικονομικής επιχειρήσεως και να μη δέχεται εύκολα περιορισμούς αυτού του δικαιώματος. Η λύση ίσως βρίσκεται στην

βλημα ἀπολύσεως πλεονάζοντος ἐργατικοῦ δυναμικοῦ πού πιθανῶς νά προκύβει ἀπὸ τῆ διαδικασίᾳ συγχωνεύσεων; Πέρα ἀπὸ τὸ καθαρά κοινωνικό πρόβλημα καὶ τὴν ἀνάγκη ἐξευρέσεως ἐναλλακτικῆς ἀπασχολήσεως, ἡ ὑφισταμένη ἑλληνικὴ ἐργατικὴ νομοθεσίᾳ προβλέπει τὴν καταβολὴ παχυλῶν ἀποζημιώσεων στοὺς ἀπολυομένους, πού φυσικὰ θὰ παίζει ἀποφασιστικὸ ρόλο σὲ κάθε περίπτωση συγχωνεύσεως. Ἄν πάλι οἱ τυχόν συγχωνεύσεις καὶ ἐξαγορὲς πάρουν τὴ μορφή συσφαιρωτικῶν ὀργανισμῶν (conglomerates), τότε οἱ μόνοι πού θὰ ὀφελῆθουν θὰ εἶναι οἱ μέτοχοι τῶν ἐξαγορευόμενων ἐπιχειρήσεων, χωρὶς ὁ νέος ὀργανισμὸς νά εἶναι παραγωγικότερος ἢ προοδευτικότερος ἀπὸ τὶς ἐπιχειρήσεις πού ἐξαγοράσε. Ἄν χρησιμοποιηθῶν ἀλόγιστα ἡ μέθοδος τῶν συγχωνεύσεων καὶ ἐξαγορῶν, ὑπάρχει κίνδυνος νά προκαλέσει ἀναταραχὰς καὶ σοβαρὰς μονοπωλιακὰς καταστάσεις ἐστὶν οἰκονομία. Ἄπὸ τὴν ἄλλῃ πλευρὰ ἡ βιομηχανικὴ πολιτικὴ τῆς Κοινότητος, στὸ βαθμὸ πού ὑπάρχει, ἐνθαρρύνει φανερά συγχωνεύσεις καὶ ἐξαγορὰς μεταξὺ ἐπιχειρήσεων διαφορετικῶν κρατῶν-μελῶν γιὰ εὐνοήτους λόγους, ἀλλὰ φαίνεται νά εἶναι ἀσυμβίβαστη μετὰ τὴν ἀντιμονοπωλιακὴ πολιτικὴ τῆς ἰδιαίτερα μετὰ τὸ ἄρθρο 86 τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης πού ρυθμίζει τὰ περὶ συγχωνεύσεων καὶ ἐξαγορῶν καὶ δὲν φαίνεται νά εἶναι ἀρκετὰ σαφές.¹ Ὁ κίνδυνος πού σχετίζεται μετὰ τὴν μέθοδο αὐτὴ ἀφορᾷ τὴν περίπτωση ἐξαγορῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ ὁμοειδεῖς ξένες. Ἡ ἐξαγορὰ τῆς ἐταιρίας ΠΠΣΩ εἶναι ἀρκετὰ σχετικὴ καὶ δὲν προβλέπεται νά εἶναι ἡ μοναδική.²

ἐπιμόρφωση τῶν Ἑλλήνων ἐπενδυτῶν-ἐπιχειρηματιῶν σὲ θέματα ὀργανώσεως, χρηματοδοτήσεως καὶ διοικήσεως συγχρῶνων ἐπιχειρήσεων.

1. Τὸ ἄρθρο 86 ἀποτελεῖ περισσότερο μιὰ διακηρυχθεῖσ ἀρχὴν παρά κώδικα ἐπακριβῶν κανόνων. Ἀπαγορεύει τὴν κατάχρηση κυριαρχικῆς θέσεως μέσα ἐστὶν Κοινότητια στὸ σημεῖο πού τέτοια κατάχρηση μπορεῖ νά ἐπιρραεῖσ τὸ ἐμπόριο μεταξὺ κρατῶν-μελῶν. Τὸ ἄρθρο 86 δοκιμαστικὴ ἀπὸ τὴν Ἐυρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ κατὰ τὴς ἀμερικανικῆς ἐταιρίας Continental Can, ὅταν ἡ τελευταία μὴνῶθηκε γιὰ κατάχρηση τῆς κυριαρχικῆς τῆς θέσεως μετὰ τὴν ἐξαγορὰ δύο ἐταιριῶν, μίας γερμανικῆς καὶ μίας ὀλλανδικῆς. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἰσχυρίστηκε πὸς οἱ ἐξαγορὲς αὐτὲς εἶχαν ἐξαλείψει ὀλοσχερῶς τὸν ἀνταγωνισμό σὲ τρεῖς ὑποομάδες τοῦ κλάδου συσκευασίας σ' ἐνα μεγάλο τμήμα τῆς Κοινότητος, καὶ ζήτησε τὴν ἀκύρωσι τῆς ἐξαγορῆς τῆς ὀλλανδικῆς ἐταιρίας. Ἡ Continental Can ὀφασίβαλε τὴν ἀπόφαση τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τὸ Ἐυρωπαϊκὸ Δικαστήριο δικάωσε τὴν ἐταιρία μολοντὴ ἡ ἀπόφαση τὸν ἀποτέλεσε ὀρόσημο γιὰ τὴν Ἐπιτροπὴ ὅσον ἀφορᾷ μελλοντικὰς περιπτώσεις. Ἡ περίπτωση αὐτὴ ἀποδεικνύει ἐπίσης τὴν ἀδυναμία τῆς ἀντιμονοπωλιακῆς πολιτικῆς τῆς ΕΟΚ νά ἀποτελέσει ἐνα δραστηκὸ καὶ ἀποτελεσματικὸ ὄργανο προστασίας τοῦ ἀνταγωνισμοῦ στὸ χῶρο τῆς Κοινότητος.

2. Συνθήσεις εἶναι οἱ ἀναποδοτικὰς ἐπιχειρήσεις πού γίνονται ἀντικειμενο ἐξαγορῶν ἀπὸ ἰσχυρότερος ἀντίχρηλους. Στὴν περίπτωση τῆς ΠΠΣΩ ὀμως, ἴσως ἦταν ἡ ἐπίδοση τῆς ἐταιρίας καὶ ἡ θέση τῆς σάν μιὰ ἀπὸ τὶς πρωτοπόρες στὸν κλάδο τῆς, πού προκάλεσε τὸ ἔνδιαφέρον τῆς γερμανικῆς Siemens. Πράγματι ἡ ἀποδοτικότητα τῆς ΠΠΣΩ γιὰ τὰ χροῖνια 1971, 1972 καὶ 1973 ἦταν ἀντίστοιχα 30,6%, 41,6% καὶ

Στὸ βαθμὸ φυσικὰ πού αὐτὸ συμβῆ καὶ πού οἱ ἐπιχειρήσεις συνεχίσουν τὴ λειτουργία τους, ἡ ἄλλη ἄλλαγῆ ἰδιοκτητῶν εἶναι πιθανὸ νά μὴν ἔχει ἰδιαίτερη σημασία. Ὅρισμένες ἀλλαγὲς διοικητικῆς, ὀργανωτικῆς καὶ τεχνολογικῆς μορφῆς δυνατὸ νά ἐπιρραεῖσ ἐνα μέρος τοῦ προσωπικοῦ χωρὶς αὐτὸ νά δημιουργεῖ σοβαρὰ προβλήματα. Ἐκεῖνο ὀμως πού προκαλεῖ ἀνησυχία καὶ εἶναι σχεδὸν βέβαιο ὅτι θὰ δημιουργηθῶν προβλήματα γενικότερες κυβερνητικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, θὰ εἶναι ἡ ὑπαρξὴ ἐνὸς σημαντικοῦ ποσοστοῦ ξένων ἐταιριῶν μέσα σὲ μιὰ ἀκόμη σχετικὰ μικρὴ καὶ ἀδυνατη ἑλληνικὴ βιομηχανικὴ βάση. Ὁ κίνδυνος βρίσκεται στὸ ὅτι ἀποφάσεις ἀναφορικὰ μετὰ τὴν τιμολογιακὴ πολιτικὴ, ἐπενδύσεις, παραγωγὴ, ἐξαγωγὰς κ.ἄ. τῶν ἐταιριῶν αὐτῶν λαμβάνονται σὲ σχέση μετὰ τὴν ἐπίδραση πού θὰ ἔχουν ἐστὶν συνολικὴ ἐπίδοση (λ.χ. κέρδη) τοῦ group, συνήθως στὰ ἐπιταλικά γραφεῖα τῆς μητρικῆς ἐταιρίας, καὶ τίποτε δὲν ἀποκλείει τὴν περίπτωση οἱ ἀποφάσεις αὐτὲς νά βρίσκονται σὲ πλήρη ἀντίθεση μετὰ τὴν ἀνάγκη καὶ ἀπαιτήσεις τῆς ἐγχώριας οἰκονομίας καὶ νά ἀνταγωνίζονται καὶ μετὰ κυβερνητικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἡ ὑπαρξὴ λοιπὸν μίας ἰσχυρῆς ἐπίσης παρουσίας ἐστὶν ἐγχώρια οἰκονομία δυνατὸ νά συντελεε ἐστὸν ἀποπροσανατολισμὸ καὶ ἐστὶν ἀποσταθεροποίηση τῆς.³

Σχετικὰ μετὰ τὰ πλεονεκτήματα πὸν μποροῦν νά προκύψουν ἀπὸ τὴν καλύτερευση τῶν ὀρων ἐμπορίου, ἔχουμε νά παρατηρήσουμε πὸς, ἐνὸ εἶναι δυνατὸ νά ὑπάρξει τέτοια καλύτερευση γιὰ τὶς χῶρες τῆς Κοινῆς Ἄγορᾶς σάν σύνολο, ἡ μέγρη σήμερα ἐμπειρία μὴς δειχνεῖ τὸ ἀντίθετο. Οἱ ἀμερικανικοὶ μὴς ὀροι ἐμπορίου χειροτέρευσαν κατὰ τὴν τελευταία δωδεκαετία καὶ χωρὶς αἰσθητὴ αὔξηση τῆς ζήτησεως ἑλληνικῶν προϊόντων καὶ σημαντικὴ βελτίωση τῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐξαγωγικοῦ τομέα, δὲν βλέπουμε πὸς ἡ πορεία τῶν ὀρων ἐμπορίου μπορεῖ νά ἀντιστραφῆ πρὸς ὀφελος τῆς Ἑλλάδας. Τοῦτο εἶναι σημαντικό γιὰτὶ οἱ ὀροι ἐμπορίου καθορίζουν ποῖες χῶρες μποροῦν νά ὀφελῆθουν ἀπὸ τὴν αὔξηση τῆς παραγωγῆς πού θὰ προέλθει ἀπὸ τὴν πλήρη κατάργηση τῶν δασμολογικῶν φραγμῶν. Τὰ ὀφελῆ τῆς κατηγορίας αὐτῆς, πάντως, σὲ σχέση μετὰ ὀσα εἶπαμε πὸν πάνω, πιθανὸ νά μὴν εἶναι πολὺ σπουδαία.

Στρεφόμεστε τώρα ἐστὶν ἀνάλυση τῶν πλεονεκτι-

30,2%, ἐπίδοσεις κατὰ πολὺ ἀνώτερες τῶν μέσων ὀρων τοῦ κλάδου, πού ἦταν γιὰ τὰ ἴδια χροῖνια 19,2%, 22,6% καὶ 19,9%.

3. Δυνατὸ ἐπίσης νά συντελεε καὶ ἐστὶν ἀποσταθεροποίηση καὶ ἀνατροπὴ τοῦ ἴδιου τοῦ καθεστοῦ μίας χῶρας, ὀπως ἐστὶν περίπτωση Χιλῆς καὶ ΠΤ. Καὶ ἐνὸ βέβαια κατστάσεις τύπου Χιλῆς δὲν εἶναι καθημερινὰ φαινόμενα, ἄλλες «ἐπιμβάσεις» καὶ «φοβερὰς» ἀπὸ πλευρᾶς ξένων ἐπενδυτῶν-ἐπιχειρηματιῶν καὶ κυβερνήσεων εἶναι πολὺ κοινὰ καὶ τὶς βλέπει κανεὶς ἀκόμη καὶ ἀνάμεσα ἐστὶς βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένες χῶρες τῆς Κοινότητος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Εἰσαγωγὴ κεφαλαίων ΝΔ 2687/1953
περιόδου 1953-73¹ (ἑκατ. δολλάρια)

Χῶρες	Μεταποίηση	Σύνολο
Ἡνωμένες Πολιτεῖς	171,0	279,8
Γαλλία	194,0	194,9
Δυτικὴ Γερμανία	33,1	38,5
Ἰταλία	25,5	25,6
Ἑλβετία	16,6	19,8
Ὀλλανδία	8,5	8,7
Βρετανία	5,8	6,3
Λιχτενστάιν	2,4	2,9
Λοιπές χῶρες	109,5	144,7
Σύνολο	566,4	721,2

Π η γ ῆ: ΕΤΒΑ.

μάτων ἐκεῖνων ποὺ ἐλπίζεται πὼς θὰ προέλθουν ἀπὸ διαρθρωτικὲς μεταβολὲς ἐξ αἰτίας τῆς ἐντάξεως. Τὰ ὀφέλη αὐτὰ δυνατὸ νὰ εἶναι σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα, ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης καὶ περισσότερο ἀβέβαια, ἀφοῦ δὲν εἶναι σίγουρο πὼς θὰ ἐπέλθει ἡ ἀπαραίτητη διακίνηση παραγωγικῶν συντελεστῶν, καὶ στὸν ἀπαίτομενο βαθμὸ, γιὰ νὰ συντελέσει στὴ δημιουργία τους. Ἀναφερόμαστε ἐδῶ στὴ διακίνηση παραγωγικῶν συντελεστῶν ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ὀργάνωση μὲ τὴ μορφὴ δανείων ἢ εἰσφορῶν ἀπὸ τὰ διάφορα κοινοτικὰ ταμεία, πράγμα ποὺ ὅπως θὰ δοῦμε πῶς κάτω θὰ γίνῃ. Ἡ πλήρης ἐνταξί μας στὴν Κοινὴ Ἄγορά δὲν πρόκειται νὰ δημιουργήσει περισσότερα πλεονεκτήματα ἢ κίνητρα γιὰ τοὺς ξένους κεφαλαιούχους ἀπὸ τὰ ἤδη υφιστάμενα. Τὸ ΝΔ 2687/1953, ποὺ ρυθμίζει τὰ περὶ ἹΕπενδύσεων καὶ Προστασίας Ξένου Κεφαλαίου, χορηγεῖ στοὺς ξένους ἐπενδύτες σοβαρὰ προνόμια—πλὴν φυσικὰ τῆς ἀσφάλειας τῆς ἐπενδύσεως, ἐπιανεξαγωγῆς κερδῶν καὶ ἀρχικοῦ κεφαλαίου—μὲ τὴ μορφὴ διαφόρων φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν καὶ ἄλλων διευκολύνσεων ποὺ ἐγχώριες ἐπιχειρήσεις δὲν ὑπολαμβάνουν κατὰ κανόνα. Στὴν εἰκοσαετία 1953-73, ἡ εἰσαγωγὴ ξένων κεφαλαίων ἔφθασε μόλις τὴ 721 ἑκατ. δολλάρια, ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ 566 ἑκατ. ἐπενδύθηκαν στὸν τομέα τῆς μεταποιήσεως.² Ὁ πίνακας 4 δίνει μιὰ εἰκόνα τῆς προελεύσεως τῶν κεφαλαίων τούτων, καὶ τὸ πρῶτο συμπέρασμα ποὺ προκύπτει εἶναι πὼς ἡ πολιτικὴ προσελκύσεως ξένων κεφαλαίων δὲν ἀπέδωσε σημαντικὰ ἀποτελέσματα. Τὸ δεύτερο σημεῖο εἶναι πὼς, μὲ ἐξαίρεση τὰ ἀμερικάνικα κεφάλαια, τὰ ὑπόλοιπα εἶναι στὴ μεγάλη τους πλειοψηφία κοινοτικῆς προ-

λεύσεως, χωρὶς ὁμως αὐτὸ νὰ σημαίνει πὼς ἡ σύνδεση τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν Κοινὴ Ἄγορά ἐπαίξει σημαντικὸ ρόλο στὴν ἐξέλιξη αὐτῆ. Ὁ ἀποφασιστικὸς παράγοντας προσελκύσεως τῶν κεφαλαίων τούτων ἦταν μᾶλλον ἡ προνομιακὴ μεταχείρισή τους παρὰ ἡ βοήθεια τῶν κοινοτικῶν ὀργάνων.³ Ἔνα χαρακτηριστικὸ παράδειγμα προνομιακῆς μεταχείρισεως δίνεται ἀπὸ τὴν ἐπένδυση τῆς γαλλικῆς ἐταιρίας Πεσινὲ στὴν «Ἀλουμίνιον τῆς Ἑλλάδος Α.Ε.». Ἡ Πεσινὲ ἐπένδυσε περίπου 165 ἑκατ. δολλάρια καὶ προσελκύστηκε στὴ χώρα μας ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἄφθονους ἐλλληνικοὺς βωξίτες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικὰ φθηνὴ τιμὴ παροχῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας (κατὰ πολὺ χαμηλότερης καὶ ἀπὸ τὴ μειωμένη βιομηχανικὴ ταρίφα). Ἄν ληφθῆ ὑπ' ὄψη ὅτι ἡ Ἄλουμίνιον τῆς Ἑλλάδος, ἢ ESSO-PAPAS καὶ ἢ ΛΑΡΚΟ (ἰδιαίτερα ἠλεκτροβόρες) καταναλώνουν γύρω στὸ 25-26% τῆς παραγομένης ἐτήσια ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας, ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τὸ βαθμὸ μὲ τὸν ὁποῖο τὸ ἐλληνικὸ κοινὸ ἐπιδοτεῖ τὸ κόστος τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν.

Οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς ἐντάξεως ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἐνταξί τῆς Ἑλλάδος στὴν Κοινὴ Ἄγορά θὰ συνοδευθῆ ἀπὸ τὴ ροὴ ἰδιωτικῶν κοινοτικῶν κεφαλαίων στὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν ἰδιαίτερα ἰσχυροὶ λόγοι ποὺ νὰ δικαιολογῶν κάτι τέτοιο, καὶ τοῦτο, γιὰτὶ ἡ ἐνταξί δὲν πρόκειται νὰ δημιουργήσει περισσότερες καὶ ἀποδοτικότερες εὐκαιρίες ἀπασχολήσεως ξένου κεφαλαίου στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὶς σημερινῆς ὅτε καὶ νὰ ἐπιχεράσει τὴν ἑλκυστικότητα τῆς Ἑλλάδος γιὰ τοὺς ἐξωκοινοτικούς ἐπενδύτες, ποὺ ἔχουν πάντα τὴν ἐπιλογὴ ἐννέα ἀκόμη χωρῶν τῆς Κοινότητος γιὰ τὴν ἐγκατάσταση νέων τυχῶν ἐταιριῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴ ροὴ εὐρωπαϊκῆς τεχνολογίας ποὺ θὰ ἀκολουθήσει τὴν ἐνταξί, πρέπει νὰ παρατηρηθῆ ὅτι ἡ συνεργασία ξένου καὶ ἐγχώριου κεφαλαίου καὶ ἡ χρησιμοποίησι ξένης καὶ ἰδιαίτερα εὐρωπαϊκῆς τεχνολογίας βρίσκονται ἤδη σὲ πλήρη ἀνῆση καί, ἐνῶ εἶναι δυνατὸν αὐτὴ ἢ κατὰσταση νὰ ἐνταθῆ μετὰ τὴν ἐνταξί, τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς τέτοιας προσπάθειας δὲν εἶναι ἀναγκαστικὰ εὐνοϊκὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τὴν ἀνάλυση στοιχείων ποὺ ἀφοροῦν 3.208 ἐπιχειρήσεις μορφῆς ΑΕ καὶ ΕΠΕ, ἀποδεικνύεται πὼς 551 ἐλληνικῆς ἐταιρίας—συνήθως οἱ μεγαλύτερες στοὺς κλάδους τους—εἶχαν σάν μετόχους ἀντίστοιχες ξένες ἐταιρίες, καὶ στὸν τομέα τῆς τεχνολογίας 94 ἐλληνικῆς ἐταιρίας εἶχαν συμφωνίες ἀδειῶν

1. Δυνατὸ νὰ ὑπάρχουν ὀρισμένες μικροδιαφορὲς στὰ ποσὰ ποὺ ὀφείλονται στὶς διακρινάσεις τῶν ἰσοτιμῶν τῶν διαφόρων νομισμάτων κατὰ τὴ μετατροπὴ τους σὲ δολλάρια.

2. Οἱ ξένες ἐταιρίες ἔχουν, κατὰ κανόνα, ἀποκτήσει κυριαρχικὴ θέσι στοὺς ἐπι μέρους κλάδους τῆς μεταποιήσεως, καὶ τοῦτο μὲ ἐλάχιστη σχετικὰ δαπάνη χάρι στο μικρὸ μέγεθος τῶν ἐγχώριων ἐπιχειρήσεων.

3. Τὸν Ὀκτώβριον 1966 στὴ διάσκεψη τῆς μικτῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς συνδέσεως Ἑλλάδος-ΕΟΚ στὴν Τουλούζη, ἔγινε μετὰ τῶν ἄλλων δεκτὴ καὶ μιὰ πρότασι ποὺ ἀφοροῦσε ἰδιωτικῆς ἐπενδύσεως. Ἡ πρότασι αὐτὴ ἔγινε ἀποδεκτὴ ἐπίσης ἀπὸ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινοβούλιον τὸ Δεκέμβριον 1966. Ἡ δικτατορία ποὺ ἀκολούθησε ὁμως ἀνέστηλε κάθε ἐπίσημη, τουλάχιστον, κοινοτικὴ πρωτοβουλία ὑποβοηθήσεως ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων στὴν Ἑλλάδα.

(licencing agreements) γιὰ παραγωγή ξένων προϊόντων, 156 είχαν συμφωνίες γιὰ τὴ χρήση δικαιωμάτων εὑρεσιτεχνίας (royalty agreements) καὶ 47 εἶχαν συμφωνίες γιὰ τὴ χρησιμοποίηση ξένων μεθόδων παραγωγῆς (know-how agreements).¹ Ὅπως θὰ περίμενε κανεὶς, οἱ ἀδηλες πληρωμές γιὰ τὴ χρήση σημάτων, δικαιωμάτων εὑρεσιτεχνίας καὶ γενικότερα ξένης τεχνολογίας, ἔχουν αὐξηθῆ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἐνῶ εἶναι συζητήσιμο κατὰ πόσο οἱ ποιοτικὲς διαφορὲς τῶν διαφορισμένων προϊόντων δικαιολογοῦν τὶς ἀρκετὰ ψηλὲς τιμὲς τῶν προϊόντων αὐτῶν, πού εἶναι κατὰ κανόνα πολὺ ψηλότερες ἀπὸ τὶς τιμὲς τῶν ἰδίων ἢ ἀντίστοιχων προϊόντων πού προσφέρονται ἀπὸ τὶς μητρικὲς ἐταιρίες σὲ ξένες ἀγορᾶς. Ἡ ἔμμνη στὴν ιδέα ὅτι «κάθε ξένο καὶ καλύτερο», πού γιὰ χρόνια μάλιστα καὶ μαστίζει τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία, μᾶς στοιχίζει ἀκριβὰ κι ἐμποδίζει, τὸ κυριότερο, τὴν ἀνάπτυξη πρωτοβουλίας γιὰ τὴ δημιουργία καὶ προώθηση ἐγχώριας τεχνολογίας. Στὸ βαθμὸ πού ἔχει ἐπιχειρηθῆ ἔρευνα στὸν τομέα αὐτὸ γιὰ τὴ βελτίωση καὶ ἐξέυρεση νέων μεθόδων παραγωγῆς, τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἱκανοποιητικά. Ἡ διαδικοσία ὅμως αὐτὴ δὲν εἶναι διαδομένη ἀνάμεσα σὲ ἑλληνικὲς ἐπιχειρήσεις. Χρειαζεται, ἐπομένως, δραστηριοποίηση καὶ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση πού θὰ περιορίσει σημαντικὰ τὴν ἐξάρτηση ἀπὸ ξένες πηγὲς καὶ θὰ μειώσει ἐπίσης τὶς ἀδηλες πληρωμές. Ὑπάρχει ἄλλοστε τὸ κίνητρο πὼς ὅσο περισσότερο πετυχημένες ἀποβῶν αὐτὲς οἱ προσπάθειες τόσο περισσότερες ἐλπίδες ἐξαγωγῆς αὐτῶν τῶν μεθόδων θὰ ἔχουν οἱ δημιουργοὶ τους. Φυσικὰ, ἀποφασιστικὸ ρόλο θὰ παίξει τὸ κόστος εὐκαιρίας τῶν παραγωγικῶν πόρων πού θὰ χρειασθῆ νὰ διατεθοῦν γιὰ ἔρευνα καὶ ἀνάπτυξη ἐγχώριας τεχνολογίας. Γιὰ ὀρισμένα εἶδη δυνατὸ τὸ κόστος αὐτὸ τῆς τεχνολογίας νὰ ὑπερβαίνει τὴν τιμὴ ἀποκτήσεώς της ἀπὸ τοὺς ξένους, καὶ φυσικὰ θὰ συμφέρει νὰ συνεχίσουμε νὰ προμηθευόμαστε τὴν τεχνολογία αὐτὴ ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸ. Γιὰ μιὰ σειρά ὅμως ἀπὸ ἄλλα εἶδη οἱ πιθανότερες εἰδη πὼς ἡ ἐγχώρια τεχνολογία μπορεῖ νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἀποτελεσματικὴ μὲ τὴν ξένη καὶ ἰδιαίτερα ἐπιφέλλης γιὰ τὴν οἰκονομία.

Ἡ ἀνάληψη πού ἐπιχειρήθηκε μέχρι στιγμῆς ἀφοροῦσε περισσότερο τὴ μεταποίηση γιατί τὸ μεγάλο ἔρωτηματικὸ εἶναι καὶ θὰ παραμένει γιὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια ἡ ἱκανότητα τοῦ μεταποιητικῆς μας τομέα νὰ αὐξήσει σημαντικότερα τὴν παραγωγικότητά του καὶ νὰ συμβάλει ἀποφασιστικότερα στὴν καλύτερευση τοῦ ἰσοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν. Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψη ὅτι τὰ ἑλληνικὰ βιομηχανικὰ προϊόντα ἀπολαμβάνουν πλήρους ἐλευθερίας εἰσόδου στὶς χῶρες τῆς ΕΟΚ (τῶν ἑξί) ἀπὸ τὸ 1968, δὲν

βλέπουμε τί περισσότερα πλεονεκτήματα μπορεῖ νὰ προσκομίσει ἡ «τυπικὴ» γιὰ τὴ βιομηχανία μας ἔνταξη, πού δὲν ὑπάρχουν τώρα. Ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία εἶναι οὐσιαστικὰ ἐνταγμένη στὴν ΕΟΚ ἀπὸ τὸ 1968 καὶ ἀπολαμβάνει ὅλα τὰ ὑποτιθέμενα ὀφέλη μιᾶς πολυάνθρωπης ξένης ἀγορᾶς καὶ τῆς προστασίας —μειωμένης φυσικὰ— τῶν δασμῶν στὴν ἐγχώρια. Χωρὶς νὰ παραβλέπεται ἡ πρόοδος τῆς μεταποιήσεως πού ἐπιτελέσθηκε στὰ χρόνια πού μεσολάβησαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς συνδέσεως τῆς χώρας μας μὲ τὴν Κοινότητα, ὠστόσο μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ ἀνεπαρκῆς τόσο γιὰ τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας, ὅσο καὶ γιὰ τὴ δοκιμασία πού τὴν ἀναμένει, ὅταν τὰ τελευταῖα τεῖχη προστασίας πού τὴν περιβάλλουν παραμερισθοῦν. Στὶς σύγχρονες βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένες οἰκονομίες, ὅπως ἐπίσης καὶ στὶς ἀναπτυσσόμενες, ὁ μεταποιητικὸς τομέας εἶναι ἐκεῖνος πού ἀναμένεται νὰ σημειώνει ταχύτερους αὐξητικὸς ρυθμοὺς τῆς παραγωγικότητας, καὶ οἱ ρυθμοὶ τῶν ἀναπτυσσόμενων οἰκονομιῶν, *ceteris paribus*, νὰ εἶναι ταχύτεροι τῶν ἀντίστοιχων τῶν ἀναπτυγμένων, γιὰ τὸ λόγο ὅτι ἡ βιομηχανικὴ βάση τῶν πρώτων εἶναι σχετικὰ μείκη. Τὸ γεγονός λοιπὸν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία δὲν μπόρεσε νὰ ἀξιοποιηθεῖ ἀποτελεσματικότερα, στὰ χρόνια πού πέρασαν, τὶς εὐκαιρίας διεισδύσεως στὶς ἀγορᾶς ψηλῶν εισοδημάτων τῶν χωρῶν τῆς Κοινότητας, ὀφείλεται πιθανότατα στὴν ἔλλειψη ἐνὸς ἢ περισσοτέρων συντελεστῶν πού ἀναφέραμε πρὸ πάνω, ἢ προσφορά τῶν ὁποίων δὲν πρόκειται νὰ μεταβληθῆ σημαντικὰ μὲ τὴ πλήρη ἔνταξη μας στὴν Κοινὴ Ἀγορά.

Ἀντίθετα ὑπάρχουν σοβαροὶ λόγοι ἀνησυχίας γιὰ τὴν τύχη πολλῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων πού θὰ βρεθοῦν ἀντιμέτωπες στὸν ξένο ἀνταγωνισμό, ἀπροσάτευτες ἀπὸ τοὺς δασμοὺς καὶ ἀπογυμνωμένες ἀπὸ διάφορες ἄλλες ἐνισχύσεις. Οἱ ἑλληνικὲς ἐξαγωγὲς ἐπιδοτοῦνται, κατὰ κανόνα, μὲσω ἐπιστροφῶν ἐπιτοκίου, πού κυμαίνονται γύρω στὸ 6% τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν καὶ πού ἐπιβαρύνουν τὸν προϋπολογισμό μὲ 3,5 δισεκατ. δραχμῆς τὸ χρόνο. Οἱ ἐξαγωγεῖς ἀπολαμβάνουν ἐπίσης ὀρισμένους φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν πού αὐξάνουν τὴν ἐνίσχυση γύρω στὸ 17% τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν.² Οἱ ἄμεσες αὐτὲς ἐξαγωγικὲς ἐπιδοτήσεις ἀποτελοῦν ἀνάθεμα γιὰ τὴν ΕΟΚ, καὶ φυσικὰ ἢ θὰ πρέπει νὰ ἐκλείψουν ἐντελῶς (σύμφωνα τουλάχιστο μὲ τὶς ἀρχὲς τῆς ΕΟΚ) ἢ νὰ περιοριστοῦν καὶ ἀντικατασταθοῦν μὲ διαφορετικῆς μορφῆς βοήθεια (λ.χ. περιφερειακὴ). Οἱ ἑλληνικὲς ἀρχὲς ἀσχολοῦνται μάλιστα αὐτὸ τὸν καιρὸ μὲ τὸ θέμα τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ συστήματος ἐξαγωγικῶν ἐνισχύσεων. Δεδομένης τῆς σημασίας αὐτῶν τῶν κινήτρων, εἴμαστε κάπως διστακτικοὶ νὰ συμμεριστοῦμε τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν αἰσιοδοξία τῶν Ἑλλήνων ἐπιχειρηματιῶν-ἐξαγωγέων

1. ICAP 1975, *Οἰκονομικὸς Ὀδηγὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐταιρειῶν*.

2. *The Economist*, Vol. 260, No 6937, 14/8/1976, p. 62.

δσον ἀφορὰ τις εὐκαιρίες πού ή πλήρης ἔνταξη θά δώσει στήν ἑλληνική βιομηχανία.

Δέν κάνουνε ἐδῶ ἐκκλιση γιά πρόστασία ἀναποδοτικῶν μονάδων. Τέτοιες μονάδες πού ἀποτελοῦν βάρος γιά τήν οικονομία μποροῦν εὐκόλα νά ἐκλείψουν μέ διαφορετικά μέτρα τონώσεως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ παρά μέ τήν ὀλοσχερή κατάργηση τῆς δασμολογικῆς προστασίας. Καί τέτοια μέτρα χρειάζονται τό ταχύτερο δυνατό, ὥστε διάφορες ἀγορές νά συνηθίσουν στήν ἰδέα. Συζητᾶμε γιά τήν προστασία ἐκείνων τῶν σχετικᾶ μικρῶν καί ἀδύνατων, ἀλλά προοδευτικῶν μονάδων, πού δέν ἔχουν ἀκόμη ἀνδρωθῆ, ἀλλά ἔχουν τις δυνατότητες νά τό κάνουν μέσα σέ ἕνα πλαίσιο σχετικῆς δασμολογικῆς προστασίας ἀπό ξένα γιγάντια συγκροτήματα. Τό ἐπιχείρημα τῆς προστασίας τῆς «νηπιακῆς βιομηχανίας» εἶναι πανίσχυρο γιά ἀναπτυσσόμενες οικονομίες—δχι μόνο ἀπό ἀσθητᾶ οικονομικούς λόγους—καί μακροπρόθεσμα εἶναι σημαντικότερο ἀπό τήν ἄριστη κατανομή τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν. Ἄς μή ξεχνᾶμε πὼς ὅλες οἱ χώρες τῆς ΕΟΚ (μέ τήν ἐξαίρεση τοῦ Ἡν. Βασιλείου) χρησιμοποίησαν τή δασμολογική προστασία σάν ὄπλο γιά τή βιομηχανική τους ἀνάπτυξη. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά ἄλλες βιομηχανικά ἀναπτυσσόμενες χώρες, ὅπως ή Ἰαπωνία, Ἡν. Πολιτείες κ.ἄ. Ἡ προστασία δέν εἶναι βρωμικὴ λέξη. Γιά ἀναπτυσσόμενες οικονομίες μάλιστα σάν τήν ἑλληνική ἴσως ἀποτελεῖ τό μοναδικό δρόμο ἐπιτυχίας. Μετατρέποντας κάπως μιὰ σχετικὴ μεταφορὰ μπορούμε νά ποῦμε πὼς ὑπάρχουν δύο τρόποι γιά νά μάθει ἕνα νήπιό νά κολυμπᾷ. Ὁ ἕνας εἶναι νά ριχτῆ ἀμέσως στὰ βαθιὰ νερά μέ τήν ἐλπίδα πὼς τό αἰσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως θά λειτουργήσει ἀποτελεσματικά. Ὁ ἄλλος εἶναι ή προοδευτικὴ καθοδήγηση ἀπό ἔμπειρο ἐκπαιδευτῆ. Εὐχόμαστε, ὄφου προτιμήθηκε ὁ πρῶτος τρόπος, ή βιομηχανία μας νά κατορθώσει νά ἐπιπλεύσει.

γεωργία καὶ κοινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ

Ἐ ἀγροτικούς μας τομέας εἶναι ἐκείνος πού παρουσιάζει τις περισσότερες δυσκολίες ἀναφορικά μέ τήν ἔνταξή μας στήν ΕΟΚ, ἀλλά ταυτόχρονα προσφέρει, τοῦλάχιστον μεσοπρόθεσμα, καί τις καλύτερες εὐκαιρίες ἀντίληψης πλεονεκτημάτων. Ἡ ἑλληνικὴ γεωργία εἶναι πολὺ καθυστερημένη σέ σχέση μέ τις γεωργίες τῶν χωρῶν-μελῶν τῆς Κοινότητος. Συγκεκριμένα, ἐνὼ τό ποσοστὸ τοῦ ἀπασχολουμένου ἀγροτικοῦ μας πληθυσμοῦ εἶναι 34,1% τοῦ συνολικοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ή συμβολή τοῦ ἀγροτικοῦ τομέα στὸ ΑΕΠ εἶναι μόλις 14,8%. Τὰ ἀντίστοιχα μεγέθη γιά τήν ΕΟΚ τῶν ἐννέα εἶναι 8,9% καί 5,2%.¹ Ἄμεση συνέπεια αὐτοῦ εἶναι ὅτι

ή παραγωγικότητα τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας εἶναι ἀρκετὰ χαμηλὴ σέ σχέση μέ τή μέση κοινοτικὴ γιά τό 1973, λ.χ., τό κατὰ κεφαλήν προϊόν γιά τὸν Ἕλληνα ἀγρότη ἦταν 1.375 δολλάρια, ἐνὼ γιά τὴν ΕΟΚ ἔφθανε τὰ 3.200 δολλάρια.²

Τί ἐλπίδες λοιπὸν μπορεῖ νά ἔχει ή ἑλληνικὴ γεωργία μετά τήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδας στήν ΕΟΚ; Γενικά οἱ προοπτικὲς ἐμφανίζονται ἀρκετὰ εὐνοϊκὲς καί ὀπωσδήποτε εὐνοϊκότερες ἀπὸ τις προοπτικὲς τῆς βιομηχανίας μας. Ὑπάρχουν φυσικὰ σοβαρὲς ἐπιφυλάξεις πού ἀφοροῦν τόσο διαρθρωτικὲς ἀλλαγές στή γεωργία μας καί τήν ἰκανότητα τοῦ ἀγροτικοῦ μας τομέα νά ἀντισταθῆ στὸν κοινοτικό ἀνταγωνισμό, ὅσο καί στὰ προϊόντα τρίτων χωρῶν μέ τις ὁποῖες ή ΕΟΚ ἔχει εἰδικὲς συμφωνίες, ὅπως μεσογειακῶν χωρῶν ή τῆς Συμφωνίας τοῦ Lomé πού ὑποχρῶνει τήν Κοινότητα νά ἀπορροφᾷ ὀρισμένα γεωργικὰ προϊόντα χωρῶν τῆς Ἰαπωνικῆς, Καραϊβικῆς καί Εἰρηνικοῦ, καί οἱ ὁποῖες θά δεσμεύσουν καί τήν Ἑλλάδα. Ἄν ὁμως κατορθώσουμε νά ἀξιοποιήσουμε τήν προβλεπόμενη ἀγροτικὴ βοήθεια, τότε τό πρόβλημα μπορεῖ νά ξεπεραστῆ. Τὰ ἑλληνικὰ ἀγροτικὰ προϊόντα θά ἀπολαμβάνουν πλήρους ἐλευθερίας διακινήσεως στίς ἀγορές τῆς Κοινότητος καί δέν θά ἐπιβαρύνονται μέ ἀντισταθμιστικὲς εἰσφορές, ὅπως γίνεται μέχρι σήμερα. Τὰ μεγαλύτερα ὁμως ὄφελῃ πρόκειται νά προκύψουν ἀπὸ τή λειτουργία τῆς Κοινῆς Ἀγροτικῆς Πολιτικῆς πού ἀξίζει τὸν κόπο νά τήν περιγράψουμε σύντομα. Ἡ ΚΑΠ παίζει σημαντικό ρόλο στήν Κοινότητα καί γύρω στὸ 70% τοῦ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ διατίθεται γι' αὐτή. Φυσικὰ ὁ προϋπολογισμὸς αὐτὸς ἀντιπροσωπεύει ἕνα ἐλάχιστο ποσοστὸ τοῦ συνολικοῦ ΑΕΠ τῶν ἐννέα (ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1977 φθάνει τὰ 9.260 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες καί ἀποτελεῖ τὸ 0,62% τοῦ ΑΕΠ τῆς ΕΟΚ τῶν ἐννέα*). Οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τῆς ΚΑΠ, σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 39 τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης, περιλαμβάνουν τήν αὐξηση τῆς ἀγροτικῆς παραγωγικότητος, τή σταθεροποίηση τῶν ἀγορῶν, τὴν ἐξασφάλιση τακτικῶν προμηθειῶν καί προσιτῶν τῶν ἐθνικῶν τους καταναλωτῶν, καθὼς ἐπίσης καί τή διασφάλιση ἐνὸς ἰκανοποιητικοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου γιά τὸν ἀγροτικό πληθυσμό. Ἡ ΚΑΠ στηρίζεται σέ κοινὲς τιμὲς ἀσφαλείας, πού ὀρίζονται κάθε χρόνο ἀπὸ τό Συμβούλιο Ὑπουργῶν σέ τέτοια ἐπίπεδα, πού ἐπιτρέπουν στοὺς ἀγρότες τήν πραγματοποίηση ἰκανοποιητικῶν εισοδημάτων. Ἄν οἱ τιμὲς πέφτουν κάτω μιᾶς παρεμβατικῆς τιμῆς, τότε ή Κοινότητα μέσω τοῦ Τμήματος Ἐγγυήσεων τοῦ Ἀγροτικοῦ Ταμείου παρεμβαίνει, ἀγοράζει τὸ πλεόνασμα καί διατηρεῖ τις τιμὲς στὰ προκαθορισμένα ἐπίπεδα. Ἐπίσης ή ΕΟΚ στήν

1. Βλέπε: Eurostat, *Basic Statistics of the Community, 1975-76*, Ὑπουργεῖο Συντονισμοῦ καί Προγραμματισμοῦ. *Προσωρινοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος*, Ἔτους 1973.

2. Ε. Ζολῶτας, *op. cit.*

3. European Communities Commission, *Background Note*, 20-7-76.

προσπάθειά της νὰ προστατεύσει τὶς κοινοτικὲς τιμὲς, ὅταν οἱ διεθνεῖς τιμὲς εἶναι χαμηλότερες, ἐπιβάλλει μεταβαλλόμενες ἀντισταθμιστικὲς ἐισφορὲς στὶς εἰσαγωγὰς ἀγροτικῶν προϊόντων ἀπὸ ἐξωκοινοτικὲς χῶρες καὶ χορηγεῖ ἐξαγωγικὲς ἐπιδοτήσεις ἔτσι, ὥστε κοινοτικὰ προϊόντα νὰ μποροῦν νὰ εἰσέρχονται σὲ διεθνεῖς ἀγορὰς. Βλέπουμε δηλαδὴ πὺς ἡ κοινοτικὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ στηρίζεται σὲ ἐντελῶς ἀντίθετες ἀρχὲς ἀπὸ ἐκεῖνες τῆς βιομηχανικῆς πολιτικῆς. Ἐνα ἀπὸ τὰ πρακτικὰ προβλήματα ἐφαρμογῆς τῆς ΚΑΠ εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ κίνητρο γιὰ τὴ δημιουργία πλεονασμάτων, ἀφοῦ οἱ κοινοτικὲς τιμὲς εἶναι κατὰ κανόνα ἀνώτερες τῶν διεθνῶν. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ μᾶς εἶναι φυσικὰ γνώριμο ἀπὸ τὴ δική μας ἐμπειρία μὲ τὶς ἀγροτικὲς ἐπιδοτήσεις. Γενικὰ ἡ κρατικὴ παρέμβαση στὸν καθορισμὸ τιμῶν ἀσφαλείας ἀναγνωρίζεται πὺς προκαλεῖ ἀνωμαλίες στὴ λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ τιμῶν, καὶ ὁ τρῶπος αὐτὸς παρεμβάσεως (τιμὲς ἀσφαλείας) εἶναι ἰδιαίτερα ἀναποτελεσματικὸς μὲ τὴ διαστροφή τιμῶν καὶ τὴ σπατάλη πόρων ποῦ συνεπάγεται γιὰ τὴν οἰκονομία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἡ ὑπαρξὴ ἐνὸς σημαντικοῦ ἀγροτικοῦ τομέα στὴ Κοινότητα —περίπου τὸ 20% τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ τῆς κατὰ τὸ 1958—σημαίνει πὺς μιὰ διαδικασία οἰκονομικῆς καὶ στὸ μέλλον πολιτικῆς ἐνοποίησης, σάν τὴν προβλεπόμενῃ ἀπὸ τὴν ΕΟΚ, δὲν θὰ εἶχε ἐλπίδες ἐπιτυχίας ἂν ἄφηνε τὸν τομέα αὐτὸν ἀπροστάτευτο. Γεγονὸς πάντως παραμένει πὺς ὄσο ἀποτελεσματικὴ ὑπῆρξε μέχρι σήμερα ἡ λειτουργία τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς ὄσον ἀφορᾷ τὴ διακίνηση βιομηχανικῶν προϊόντων, τόσο ἀναποτελεσματικὴ ἦταν στὸν γεωργικὸ τομέα. Τὸ παράδοξο εἶναι πὺς στὴν περίπτωσή μας ἡ Ἑλλάδα πρόκειται νὰ ὀφεληθῇ, τουλάχιστον χειροπιαστά, ἀπὸ τὴ λειτουργία ἀκριβοῦς τῆς ΚΑΠ, ἐνῶ, ὅπως εἶδαμε πὺς πᾶντο, τὰ ὀφέλη ἀπὸ τὸν τομέα τῆς μεταποίησης εἶναι ἄρκετὰ ἀβέβαια καὶ, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ἡ μεταποίησή μας θὰ ὑποστῇ σημαντικὲς πιέσεις ἂν ὁ γεωργικὸς μας τομέας πρόκειται νὰ φθάσει τὰ κοινοτικὰ ἐπίπεδα. Οἱ ἀδυναμίες αὐτῆς τῆς ΚΑΠ ἔχουν, ὅπως θὰ περιμένα κανεῖς, ἀπῆχηση μεταξὺ τῶν σημερινῶν συνεταιρῶν μὴ καὶ ὀρισμένους χῶρες τῆς Κοινότητος βρίσκουν τὸ κόστος λειτουργίας τῆς ΚΑΠ ἄρκετὰ βαρὺ καὶ θὰ ἤθελαν σημαντικὲς μεταβολές. Ἡ ἐνταξί λοιπὸν μιᾶς ἀκόμη χώρας μὲ σημαντικὰ καὶ ἀντιπαραγωγεῖ ἀγροτικὸ τομέα, ὅπως ἡ Ἑλλάδα, χειροτερεύει τὴν κατάστασι. Ἡ πρόσθετη ἐπιβάρυνση γιὰ τὴν ΕΟΚ ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ συμμετοχὴ εἶναι ὀριακὴ—γύρω στὸ 6% τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1976—ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἐμπόδιζε σημαντικὲς ἀντιδράσεις, ἰδιαίτερα ἀπὸ ἐκεῖνες τῆς χῶρας ποῦ φοβόντανι περιορισμὸ τῶν δικῶν τους ἐπιδομάτων-ἐνισχύσεων. Ὁ πίνακας 5 δείχνει τὶς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ δικαιώματα τῶν διαφόρων μελῶν ἀπὸ τὴ λειτουργία τῆς κοινῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς γιὰ τὸ 1975.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Ἀπολογισμὸς τοῦ Κοινῶ Ἀγροτικοῦ Ταμεῖου κατὰ τὸ 1975 Ἑκατ. γερμ. μάρκα

Κατέβαλαν περισσότερα ἀπ' ὅσα ἔλαβαν		Ἐλάβαν περισσότερα ἀπ' ὅσα κατέβαλαν	
— Δυτικὴ Γερμανία	2657	— Ἡνωμένο Βασίλειο	851
— Βέλγιο	510	— Δανία	813
		— Ἴρλανδία	716
— Λουξεμβούργο	8	— Ἰταλία	462
		— Γαλλία	233
		— Ὀλλανδία	101

Πηγή: Δελτίον Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων, Τόμος 28, Ἀριθ. 331, 15-4-1976.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Τμῆμα Ἑγγυήσεων, τὸ Ἀγροτικὸ Ταμεῖο ἔχει καὶ τὸ Τμῆμα Καθοδήγησας ποῦ εἶναι ἐπιφορτισμένο μὲ τὴν παραχρῆ βόηθειας πρὸς τὶς χῶρες-μέλη γιὰ ἐκσυγχρονισμὸ καὶ ἀναδιάρθρωση τῆς γεωργίας τους καὶ αὔξηση τῆς παραγωγικότητάς τῆς. Μιὰ καὶ, ὅπως εἶδαμε, ἡ ἐλληνικὴ γεωργία εἶναι καθυστερημένη, ἡ Ἑλλάδα πρόκειται νὰ λάβει σχετικὴ βόηθεια καὶ ἀπὸ τὸ τμῆμα αὐτὸ γιὰ τὴν ἐπιτάχυνση ὀρισμένων διαρθρωτικῶν ἀλλαγῶν ποῦ ἐπιβάλλεται νὰ πραγματοποιηθοῦν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, μιὰ καὶ οἱ τιμὲς τῶν ἐλληνικῶν ἀγροτικῶν προϊόντων εἶναι κατὰ κανόνα χαμηλότερες τῶν κοινοτικῶν, ἐξισορροπήσῃ τους σημαίνει σημαντικὴ αὔξηση τῶν ἐισοδημάτων τῶν Ἑλλήνων γεωργῶν, καὶ τοῦτο πιθανὸν νὰ ἀποτελέσει, τουλάχιστο μεσοπρόθεσμα, ἀντικίνητρο γιὰ τὴ μαζικὴ ἔξοδο τοῦ πλεονάζοντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὸν γεωργικὸ τομέα. Ὁ καθηγητὴς Ζολῶτας¹ ὑπολογίζει πὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπασχολομένων στὴν ἐλληνικὴ γεωργία εἶναι μικρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ δόσαμε πὺς πᾶντο (τὸ 34,1% ἀποτελεῖ ἐκτίμησι). Τοῦτο εἶναι πολὺ πιθανὸν ἀλλὰ ἡ μεγαλύτερη μείωσι θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες, ὁ σημαντικότερος τῶν ὁποίων ἴσως εἶναι ἡ ἰκανότητα τοῦ μεταποιητικοῦ μας τομέα νὰ ἐπεκταθῇ σημαντικὰ. Ἐν ἄλλω τοῦτο στόχος μας εἶναι ἡ ἐξισορροπήσι τῆς διαρθρώσεως τῆς οἰκονομίας μας μὲ τὴν παρόμοια τῶν χωρῶν-μελῶν τῆς ΕΟΚ, τότε θὰ πρέπει νὰ σκοπεύουμε σ' ἕνα ἀγροτικὸ τομέα ποῦ δὲν θὰ ἀπασχολεῖ πάνω ἀπὸ 350-500 χιλιάδες Ἑλληνες ἀγρότες,² καὶ αὐτὸ ἴσως σὲ πρώτη φάσι μόνο. Τοῦτο σημαίνει τὴν ἐξεύρεσι ἀπὸ τοῦς ἄλλους τομεῖς τῆς οἰκονομίας, καὶ ἰδιαίτερα τῆς μεταποίησης, μιὰ καὶ ὁ τομέας ὑπηρεσιῶν εἶναι μᾶλλον πληθωριστικὸς καὶ κάπως παρασιτικὸς, ἂν λέγαμε, 630-780

1. Ζολῶτας, *op. cit.*

2. Αὐτὸ ἀντιπροσπεύει, μὲ σημερινὰ πληθυσμιακὰ δεδομένα, ἕνα 10-15% τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ, καὶ σὲ δεύτερη φάσι (ἀκόμη μιὰ εἰκοσαετία) ἴσως χρειασθῇ νὰ μειωθῇ στὸ μισὸ καὶ ἀκόμη περισσότερο.

χιλιάδων νέων εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως.¹ Ὃταν ἀναλογιστοῦμε ὅτι οἱ ἀπασχολούμενοι σήμερον στὴ δευτερογενῆ παραγωγὴ ὑπολογίζονται σὲ 850 χιλ., διαπιστώνουμε τὸ μέγεθος τοῦ προβλήματος ποῦ ἀντιμετωπίζουμε. Οἱ ἀπασχολούμενοι στὴ μεταποίηση, λ.χ., θὰ πρέπει σχεδὸν νὰ διπλασιαστοῦν. Καὶ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψη πὼς στοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοὺς δὲν συμπεριλαμβάνεται οὔτε ἡ φυσιολογικὴ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ (εἶναι ἀρκετὰ μικρὴ, 0,57% κατὰ μέσο ὄρο γιὰ τὸ 1963-1973), οὔτε, τὸ σημαντικότερο, οἱ Ἕλληνες ἐργάτες ποὺ βρίσκονται στὴ Γερμανία καὶ τυχόν θὰ ἐπέστρεφαν στὴν Ἑλλάδα. Οἱ τελευταῖοι φυσικὰ ὅσο ἀνεπιθύμητοι εἶναι στὴ Γερμανία, κάτω ἀπὸ τὶς σημερινῆς οἰκονομικῆς συνθήκες, τόσο ἀπαραίτητοι εἶναι γιὰ τὴν ἑλληνικὴ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη. Ἐκεῖνο ποῦ δὲν γνωρίζουμε εἶναι φυσικὰ ἂν ἡ ἐπιστροφή τους εἶναι καὶ εὐπρόσδεκτη. Φυσικὰ οἱ διαρθρωτικὲς αὐτὲς ἀλλαγές θὰ ἀπαιτήσουν ἀρκετὸ χρόνο γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν. Ὑποθέτονας πὼς μιὰ εἰκοσαετία θὰ ἐπαρκέσει γιὰ τὴν πρώτη φάση μειώσεως τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ σὲ 10-15% τοῦ συνολικοῦ ἔνεργου μᾶς πληθυσμοῦ, συμπεραίνουμε πὼς 30-40 χιλιάδες νέες εὐκαιρίες ἀπασχολήσεως θὰ προσθένται κάθε χρόνο στὴ μεταποίησιν γιὰ τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ πλεονάζοντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Μιὰ καὶ ὅμως ἕνα μεγάλο τμήμα τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ εἶναι μεγάλῃς σχετικὰ ἡλικίας, ἡ συνταξιοδότησή τους καὶ ἴσως ἀκόμη ἡ συνταξιοδότησιν πρὶν θθάσουν τὸ νόμιμο ὄριο ἡλικίας μποροῦν νὰ ἀπαλύνουν κάπως τὴν κατάστασιν. Ὃταν ὅμως ληφθῇ ἐπίσης ὑπ' ὄψη ὅτι ἡ σύγχρονη τεχνολογία στοὺς περισσότερους κλάδους εἶναι ἢ τείνει νὰ εἶναι περισσότερο ἐντατικὴ κεφαλαιόπονη παρά ἐργασίας, ἡ ἐπίτευξιν τῶν στόχων ποῦ ἀναφέραμε πρὶν ἄνω γίνεται ἀκόμη δυσκολώτερη. Φυσικὰ ἂν ἡ Ἑλλάδα πρόκειται νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν ἀναπτυσσόμενης στὶς βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένες χώρες, μιὰ τέτοια διαδικασία πρέπει ἀργὰ ἢ γρήγορα νὰ ἀντιμετωπισθῇ καὶ οἱ δυσκολίες νὰ ξεπεραστοῦν. Τὸ ζήτημα εἶναι ἂν ἡ πλήρης ἔνταξιν τῆς Ἑλλάδος στὴν ΕΟΚ εἶναι πιθανὸν νὰ ὑποβοηθῆσιν ἢ ὄχι αὐτὴ τὴ διαδικασία. Ἦ ἀπάντησιν στὸ ἐρώτημα αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι μᾶλλον καταφατικὴ μιὰ καὶ οἱ μηχανισμοὶ τῆς Κοινότητος προβλέπον, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, σημαντικὴ ἐνίσχυσιν. Φυσικὰ ἡ Κοινὴ Ἀγορὰ εἶναι μιὰ λέσχη βιομηχανικὰ προηγμένων χωρῶν (μὲ τὴν ἐξαίρεσιν ἴσως τῆς Ἱρλανδίας) καί, μολονότι ἕνα

μικρὸ τμήμα τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς διατίθεται γιὰ ἐνίσχυσιν ὑνάπτυκτων ἢ ἀναπτυσσόμενων οἰκονομιῶν, τὰ διάφορα κοινοτικὰ ταμεῖα καὶ οἱ ἐνισχύσεις ποῦ χορηγοῦν δὲν ἔχουν τὴν ἔννοια ὑποβοηθήσεως οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως στὸ χῶρον τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, παρὰ μόνο σὲ ὀρισμένες εἰδικές περιπτώσεις καὶ περιορισμένη ἔκτασιν. Μὲ ἄλλα λόγια δὲν πρέπει νὰ προσβλέπουμε στὴν ἔνταξιν σάν τὴν πανάκεια ποῦ θὰ λύσει τὸ ἀναπτυξιακὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομίας μᾶς. Οἱ ἐνισχύσεις πάντως ποῦ προβλέπονται εἶναι ἀρκετὰ σημαντικῆς καὶ σ' αὐτὲς πρέπει ἐπίσης νὰ προστεθῇ ἡ τεχνικὴ βοήθεια ποῦ οἱ χώρες τῆς ΕΟΚ θὰ μποροῦσαν νὰ μᾶς προσφέρουν (ἀπὸ τὴ σχετικὴ τους, λ.χ., ἐμπειρία στὰ θέματα ἀναδιασμοῦ καὶ ἀναδιάρθρωσεως τῆς γεωργίας).

Ἡ κοινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ χρηματοδοτεῖται, μῆσω τοῦ Ἀγροτικοῦ Ταμεῖου, ἀπὸ τὸν προϋπολογισμὸ τῆς ΕΟΚ, ποῦ καθορίζεται κάθε χρόνο. Ὃλα τὰ κράτη-μέλη συνεισφέρουν στὸν κοινοτικὸ προϋπολογισμὸ μὲ τὸ λεγόμενον «συστήμα ἀμέσου ἐισοδήματος», σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο τὰ μέλη χρηματοδοτοῦν τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πολιτικὴ τῆς κοινότητος ἀπὸ «ἰδίες πηγές».ᾠ Ἀντισταθμιστικῆς εἰσφορῆς ἐπὶ ἀγροτικῶν προϊόντων (μείων 10% γιὰ τὴν κάλυψιν ἐξόδων συλλογῆς), δασμοὶ ἀπὸ τὸ κοινὸ ἐξωτερικὸ δασμολόγιον ἐπὶ βιομηχανικῶν προϊόντων (μείων 10% γιὰ τὴν κάλυψιν ἐξόδων συλλογῆς) καὶ ἕνα μέρος τοῦ φόρου προστιθέμενης ἀξίας (ποῦ ἔχει ἀντικαταστήσῃ στὶς χώρες τῆς ΕΟΚ ὁλοῦς τοὺς ἔμμεσους φόρους καὶ πρόκειται νὰ ἰσχύσει καὶ στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἔνταξιν), διοχετεύονται στὰ διάφορα ταμεῖα, ποῦ μὲ τὴ σειρά τῶν χρηματοδοτοῦν τὴν κοινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ, περιφερειακὴ, κοινωνικὴ, βιομηχανικὴ, ἐνεργειακὴ πολιτικὴ, καθὼς καὶ τὴ βοήθεια πρὸς ἀναπτυσσόμενες χώρες καὶ τὰ διοικητικὰ ἐξοδα λειτουργίας τῆς κοινῆς ἀγορᾶς.

Ἡ περιφερειακὴ πολιτικὴ ἀποβλέπει σὲ μιὰ ἰσόρροπην ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς κοινότητος καὶ τὴ διόρθωσιν τῆς τάσεως οἰκονομικοῦ συγκεντρωτισμοῦ σὲ ὀρισμένες περιοχές καὶ ἀποστέρησιν σὲ ἄλλες, ὅπως τονίσαμε πρὶν ἄνω. Τὸ περιφερειακὸ ταμεῖο χρηματοδοτεῖ περισσότερο ἐκεῖνες τὶς χώρες ποῦ ἀντιμετωπίζουν δὲξιν περιφερειακὸ πρόβλημα, ὅπως, λ.χ., Ἰταλία καὶ Ἡν. Βασιλεῖο ποῦ, μετὰξὺ τους, ἀπορροφοῦν 68% τῶν προσόδων τοῦ περιφερειακοῦ ταμεῖου. Ἡ Ἑλλάδα προ-

1. Πρέπει ἐπίσης νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ μετακίνησιν πληθυσμοῦ ἀπὸ τὴ γεωργία πρὸς τὰ ἄστικα κέντρα, ἐκτός ἀπὸ τὰ προβλήματα ποῦ θὰ δημιουργῆσιν στὰ τελευταῖα, πιθανὸν νὰ ἐπιφέρει σὲ δυσμενῆς τὶς περιφέρειες αὐτές, ἰδιαίτερα ἂν ἡ μετακίνησιν ἀποστερήσῃ τὶς περιοχές ἀπὸ ἰκανοῦς καὶ δραστηριοῦς ἀγρότες, ἀπαραίτητους γιὰ ὅποιωδήποτε ἀναπτυξιακὴ καὶ προοδευτικὴ πολιτικὴ. Τουλάχιστον αὐτὸ μᾶς ἔχει διδάξῃ ἡ ἐμπειρία μᾶς ἀπὸ τὴ μετανάστευσιν.

2. Οἱ ἀντισταθμιστικῆς εἰσφορῆς ἐπὶ ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ οἱ δασμοὶ τοῦ κοινῶ ἐξωτερικοῦ δασμολογίου ἐπὶ βιομηχανικῶν προϊόντων ἀναφέρονται σάν κοινοτικῆς ἐισοδηματικῆς πηγῆς (community's own resources), γι' αὐτὸ καὶ ἡ ΕΟΚ ἐπιστρέφει ἕνα 10% γιὰ τὴν κάλυψιν ἐξόδων συλλογῆς. Πρὸς τὸ παρὸν αὐτὲς οἱ κοινοτικῆς πηγῆς καλύπτουν γύρω σὲ 60% τοῦ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ. Βλ. European Communities Commission, *Background Note, The Community Budget 1977*, 20-7-76.

βλέπεται επίσης νά χρηματοδοτηθῆ ἀπό τὸ ταμεῖο αὐτὸ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν δικῶν τῆς περιφερειακῶν προβλημάτων. Βοήθεια επίσης προβλέπεται καὶ ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ ταμεῖο. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς ΕΟΚ, στὴν εἰσήγησή της πρὸς τὸ Συμβούλιο Ὑπουργῶν σχετικὰ μὲ τὴν ἑλληνικὴ αἴτηση ἐντάξεως, εἶχε ὑπολογίσει τὴν ἐπίπτωση τῆς ἑλληνικῆς συμμετοχῆς στὸν προϋπολογισμὸ τοῦ 1976 σύμφωνα μὲ τὸν ἀκόλουθο πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

	Ἐκατ. λογιστικῆς μονάδες ¹
<i>Εἰσπράξεις ἀπὸ ΕΟΚ</i>	
Γεωργία:	
— Προστασία Τιμῶν	220
— Βοήθεια Ἀναδιάρθρωσεως Κοινωνικῆ Περιφερειακῆ Ἐρευνα	60
Διοίκηση	40
Σύλλογῃ «ἰδίων πόρων»	100
Σύνολο	5
<i>Πληρωμὲς πρὸς ΕΟΚ</i>	
Δασμοὶ ἐπὶ βιομηχανικῶν προϊόντων	20
Ἀντισταθμιστικὲς εἰσφορὲς ἐπὶ ἀγροτικῶν προϊόντων	8
Φόρος προστιθέμενης ἀξίας	73
Σύνολο	453 (1)
Καθαρὸ ὄφελος πρὸς Ἑλλάδα (1) - (2)	151 (2)
	302

Πηγή: The Economist, Vol. 260, No 6937, 14-8-1976.

Φυσικὰ οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ εἶναι ἐνδεικτικοὶ μόνο τῶν ἑλληνικῶν ὑποχρεώσεων πρὸς καὶ δικαιωμάτων ἀπὸ τὰ διάφορα κοινοτικὰ ταμεῖα μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας στὰ πλαίσια τοῦ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1976. Μεταβολὲς στὸ τελευταῖο καθὼς καὶ στὸν ἀγροτικὸ μας τομέα πρόκειται νὰ ἐπηρεάσουν μελλοντικὰ τὴν εἰκόνα αὐτή. Ὑποθέτοντας πάντως πὼς ἡ σημερινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ τῆς ΕΟΚ παραμένει σὲ γενικὲς γραμμὰς ἀμετάβλητη, ἡ Ἑλλάδα θὰ βρίσκεται σὲ πλεονασματικὴ θέση στὸ δοῦναι-λαβεῖν τῆς μὲ τὴν κοινότητα. Ἄν ὁμως ληφθῆ ὑπ' ὄψη ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ κύρια ἑλληνικὰ ἀγροτικὰ προϊόντα, ὅπως φρούτα, λαχανικά, καπνὸς καὶ κρασί, συγκαταλέγονται σ' ἐκεῖνα ποῦ ἔχουν τὴ μικρότερη προστασία τιμῶν στὴν κοινότητα, ἐνῶ τὰ δημητριακὰ, γαλακτοκομικὰ καὶ κρέατα, τὴ μεγαλύτερη, τὸ πλεόνασμα ποῦ

ἀναφέρθηκε πρὸ πάνω θὰ τείνει νὰ μειώνεται.² Ἡ Ἑλλάδα θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ παρουσιάσει ἕνα καθαρὸ ὄφελος καὶ στὸ περιφερειακὸ δοῦναι-λαβεῖν, μὰ καὶ τὰ περιφερειακὰ προβλήματα ποῦ ἀντιμετωπίζει εἶναι τὰ ἴδια ἢ καὶ ἴσως ὀξύτερα ἀπὸ αὐτὰ τῆς Ἰταλίας, Ἡν. Βασιλείου καὶ Ἰρλανδίας. Πρὶν συσταθῆ τὸ Ταμεῖο Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως, ἡ περιφερειακὴ πολιτικὴ τῆς κοινότητας εἶχε ἐφαρμοστῆ τόσο ἀπὸ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινωνικὸ Ταμεῖο (ποῦ εἶχε χρηματοδοτήσει χῶρες-μέλη μέχρι 50% τῆς δαπάνης ἐπανεκπαιδεύσεως καὶ ἐπανατοποθετήσεως ἀνέργων, καὶ ἐνισχύσεως τῶν μισθῶν ἐργατικοῦ προσωπικοῦ κατὰ τὴ διάρκεια μετατροπῆς τῶν ἐπιχειρήσεων σὲ διαφορετικοὺς κλάδους παραγωγικῆς δραστηριότητας), ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Τράπεζα Ἐπενδύσεων καὶ τὸ τμῆμα καθοδηγήσεως τοῦ Ἀγροτικοῦ Ταμεῖου. Τὸ Ταμεῖο Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως συστήθηκε τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1974, καὶ γιὰ νὰ ἐνισχυθῆ κάποια περιοχὴ, ἕνα ἢ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα κριτήρια πρέπει νὰ πληροῦνται. Ἡ περιοχὴ πρέπει νὰ ἔχει: α) ἀκαθάριστο ἐγχώρο: προϊόν κατὰ κεφαλὴ μικρότερο τοῦ μέσου κοινοτικοῦ, β) μεγάλη ἐξάρτηση ἐπὶ τῆς ἀγροτικῆς ἀπασχολήσεως, γ) μεγάλη ἐξάρτηση ἐπὶ ἀπασχολήσεως σὲ φθίνουσες βιομηχανίες (20% τῆς τοπικῆς ἀπασχολήσεως νὰ βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν κατηγορίαν), δ) ἕνα συνεχῆς ψηλὸ ἐπίπεδο ἀνεργίας (ἕνα μέσο ὄρο γιὰ μερικὰ χρόνια τουλάχιστον 20% ἀνώτερο τοῦ ἐθνικοῦ μέσου ὄρου, καὶ ὁπωσδήποτε ἀνώτερο τοῦ 3,5%) καὶ ε) ἕνα ψηλὸ ρυθμὸ μετακινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ (τουλάχιστον 10 στοὺς 1.000) γιὰ μὴ σχετικὰ μεγάλῃ περίοδο.³ Κατὰ τὴ σύστασή του τὸ ταμεῖο προικοδοτήθηκε ἀπὸ τὸν προϋπολογισμὸ μὲ 300 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες γιὰ τὸ 1975 καὶ μὲ 500 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες γιὰ τὸ 1976 καὶ 1977. Τὸ ἑλληνικὸ ἐνδιαφέρον ἀναφέρεται τόσο στὰ ἀπόλυτα κονδύλια ποῦ θὰ ψηφίζονται μελλοντικὰ ὅσο καὶ στὴν ἀναλογία διαθέσεως ποῦ θὰ ὀριστη. Πρὸς τὸ παρὸν τὰ ποσοστὰ εἶναι: Ἰταλία 40%, Ἡν. Βασιλεῖο 28%, Γαλλία 15%, Ἰρλανδία 6%, Γερμανία 6,4%, Ὀλλανδία 1,7%, Βέλγιο 1,5%, Δανία 1,3% καὶ Λουξεμβούργου 0,1%. Σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ΕΟΚ τοῦ πίνακα 6 καὶ τὰ διαθέσιμα τοῦ Ταμεῖου Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως γιὰ τὸ 1976 (ποῦ ἦταν 500 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες), τὸ νοητὸ ἑλληνικὸ ποσοστὸ εἶχε ὀριστη σὲ 20% γιὰ τοὺς σκοποὺς τῶν ὑπολογισμῶν αὐτῶν.

Ἡ πρώτη ἐντύπωση ποῦ συνάγεται ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τῶν κοινοτικῶν μηχανισμῶν ποῦ ἐπιχειρήθηκε

2. Στὸν κοινοτικὸ προϋπολογισμὸ τοῦ 1977, τὰ γαλακτοκομικὰ προϊόντα ἔχουν τὴ μερίδα τοῦ λέοντα μὲ 2.000 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες ἀπὸ τὸ σύνολο τῆς ΚΑΠ ποῦ εἶναι 5.664 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες.

3. D. Swann, *The Economics of the Common Market*, op. cit., p. 183.

1. Μία εὐρωπαϊκὴ λογιστικὴ μονάδα= 37,5 δραχμῆς, γιὰ τὸ 1974. Ἡ ἰσοτιμία αὐτὴ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὶς κοινοτικὲς ἀρχὲς γιὰ ἐπίσημες μετατροπές. Βλ. Eurostat, op. cit., p. 174.

είναι πώς ή πλήρης ένταξη στην ΕΟΚ θά έχει ευεργετικά αποτελέσματα για την 'Ελλάδα. Τουλάχιστον αυτό είναι το συμπέρασμα του πίνακα 6. 'Εκείνο όμως που μέχρι στιγμής δέν εξετάσαμε προσεκτικά είναι μερικώς από τις επιπτώσεις των υποχρεώσεων που αναλαμβάνουμε. 'Όπως αναφέραμε πιο πάνω, ή ΕΟΚ έχει εφαρμοίσει το «σύστημα άμεσου εισοδήματος» για τη χρηματοδότηση του κοινοτικού προϋπολογισμού. Σύμφωνα μ' αυτό όλες οι χώρες-μέλη πρέπει να αποδίδουν στην ΕΟΚ το σύνολο των εισπράξεών τους από δασμούς και αντίσταθμιστικές εισφορές, και αυτό φυσικά θά ισχύσει και για την 'Ελλάδα. 'Όταν λοιπόν άρθουν έντελώς οι δασμολογικοί φραγμοί για το εμπόριο με τις χώρες της ΕΟΚ και θεθή σέ εφαρμογή και από την 'Ελλάδα το κοινό εξωτερικό δασμολόγιο της κοινότητας, οι ελληνικές εισπράξεις από δασμούς και εισφορές θά μειωθούν κατά πολύ. Και τούτο, γιατί οι ελληνικοί δασμοί είναι αρκετά ψηλότεροι από το κοινό εξωτερικό δασμολόγιο της ΕΟΚ και αποτελούν ένα σημαντικό κρατικό έσοδο. Για την πενταετία 1968-1972 οι δασμοί συνέβαλαν στα κρατικά έσοδα κατά 30,1%.¹ Γνωρίζουμε πώς ή απόδοση των ελληνικών δασμών στην πενταετία 1968-1972 είναι γύρω στο 25% της αξίας των εισαγωγών και πώς ή ΕΟΚ ζητήσει—σύμφωνα με τον πίνακα 6—78 έκκατ. λογιστικές μονάδες που θά αντιπροσώπευαν το σύνολο των ελληνικών εισπράξεων από δασμούς και αντίσταθμιστικές εισπράξεις, άν ή 'Ελλάδα μετείχε της κοινότητας κατά το 1976. Με την προϋπόθεση ότι οι εισαγωγές μας του 1976 έφθαναν άκριβώς τά ίδια επίπεδα του 1975, τά έσοδα από το ελληνικό δασμολόγιο ύπολογίζονται σέ 965 έκκατ. λογιστικές μονάδες.² Βλέπουμε λοιπόν πώς ή άλλαγή από το ελληνικό στο κοινοτικό δασμολόγιο θά στερούσε τον ελληνικό προϋπολογισμό από έσοδα της τάξεως σχεδόν των 900 έκκατ. λογιστικών μονάδων για το 1976. Αυτό φυσικά δέν πρέπει να μάς ξενίζει, γιατί είναι γνωστό πώς ή ελληνική δασμολογική προστασία είναι αρκετά υψηλή τόσο για την υποβοήθηση εγχώριας παραγωγής, όσο και γιατί αποτελεί μία σημαντική πηγή κρατικών έσοδων. Το ποσό λοιπόν που θά χαθή άπ' αυτή την πηγή θά πρέπει να εξευρεθί από άλλες, που σημαίνει πώς ή φορολογία, έμμεση ή άμεση, πρέπει να αύξηθί κατάλληλα. 'Επειδή όμως το φορολογικό μας σύστημα είναι καταφανώς όπισθοδρομικό (οι άμεσοι φόροι συμβάλλουν 40% και οι έμμεσοι 60% στο σύνολο) και ή ένταξή μας στην κοινή αγορά θά επιβάλλει την υιοθέτηση του φόρου προστιθέ-

μενης αξίας—που δέν επιτρέπει μεγάλη ευχέρεια στη μεταβλητικότητα των φορολογικών συντελεστών—ό μόνος εύλογος τρόπος είναι ή αύξηση της άμεσης φορολογίας και ιδιαίτερα του φόρου εισοδήματος. Κάτι τέτοιο όμως απαιτεί ριζική άναμόρφωση τόσο του δημοσιονομικού μας συστήματος όσο και των φοροτεχνικών μας υπηρεσιών για να μπορέσουν να άνταποκριθούν στις καινούργιες τους υποχρεώσεις. 'Αναγνωρίζουμε βέβαια πώς τέτοιες μεταρρυθμίσεις είναι από πολύ καιρό έκπρόθεσμες στην 'Ελλάδα, και τούτο έντελως ανεξάρτητα από το θέμα της έντάξεώς μας ή όχι. Μεταρρυθμίσεις όμως χρειάζονται και σέ άλλους τομείς της δημοσίας διοικήσεως έτσι, ώστε αυτή να μπορέσει να άντεπεξέλθει στις αύξημένες ανάγκες που θά επιβάλλει ή ένταξη. Οι άλλες όμως δέν είναι εύκολο να γίνουν, πολύ δέ λιγότερο να υιοθετηθούν από τη μία στιγμή στην άλλη. Χρειάζεται προπαντός ένα διαφορετικό πνεύμα συνεργασίας πολιτική και δημοσίας διοικήσεως που δυστυχώς είναι έντελως άγνωστο στη χώρα μας. Και όφείλει το κράτος να αποδείξει πώς οι μεταβολές αυτές δέν θά μείνουν άπλές κενολογίες. Δέν ύπάρχει άμφιβολία ότι τά προβλήματα αυτά άναγνωρίζονται από πολλούς ύποστηρικτές της έντάξεως και την Κυβέρνηση. 'Αλλά άκόμη και με την προτεινόμενη από ελληνικής πλευράς πεντάχρονη περίοδο προσαρμογής, πιθανό να μην ύπάρχει ό απαιτούμενος χρόνος για τέτοιες μορφής μεταβολές—που προϋποθέτουν «... μία πραγματική επανάσταση στους διοικητικούς μηχανισμούς του κράτους, των Τραπεζών, των δημοσίων επιχειρήσεων, αλλά και στις οργανωτικές μεθόδους των περισσοτέρων ιδιωτικών μονάδων»—και ξεομάλυνση των δυσκολιών προτού ή ελληνική οικονομία και οι θεσμοί της άντιμετωπίσουν την πλήρη όρμη της προσκρούσεως με τους θεσμούς της Κοινότητας. Κατά τη γνώμη μας δέν είμαστε άκόμη προετοιμασμένοι για κάτι τέτοιο. 'Αναγνωρίζουμε πώς ποτέ δέν μπορούμε να πούμε πώς θά είμαστε έντελως έτοιμοι, και φυσικά ύπάρχει κάποια άξία στο γεγονός ότι ή έπίσπευση των ένεργειών για την ένταξη δυνατό να μάς παρακινήσει σέ έντακτικότερες προσπάθειες και ίσως θυσίες προς άντιμετώπιση των καινούργιων υποχρεώσεων. 'Αλλά δυστυχώς ύπάρχουν τέτοια προβλήματα στην κοινωνία μας, όπως λ.χ. της παιδείας, που δέν λύνονται άπλως με καλή θέληση και πνεύμα θυσίας. Αδτές οι άρετές μπορούν βέβαια να έπισπεύσουν την επίτευξη των στόχων μας, αλλά δέν είναι ύποκατάστατα του χρόνου, που είναι έπίσης ένας σημαντικός παράγοντας.

'Από καταβολής του σύγχρονου ελληνικού κράτους έδω και 155 χρόνια, παραλείψαμε φοβερά την παιδεία μας και δέν επανδύσαμε άρκετά στον ανθρώπινο παράγοντα, σέ άντίθεση με τους ύπόλοιπους

1. 'Υπουργείον Συντονισμού και Προγραμματισμού, 'Εθνικοί Λογαριασμοί της 'Ελλάδος 1958-1972, 'Αριθ. 22, 'Αθήναι 1973.

2. Στην πραγματικότητα για το πρώτο έννεαμήνιο του 1976 οι εισαγωγές είναι αύξημένες κατά 5,9% σέ σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 1975.

3. Ξ. Ζολώτας, *op. cit.*

εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς. Ἄν τὸ εἶχαμε κάνει, πολλὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζουμε σήμερον θὰ εἶχαν ἴσως λυθῆ ἀπὸ χρόνια. Συγκριτικὰ στοιχεῖα τοῦ ΟΟΣΑ δείχνουν πὺς ἡ Ἑλλάδα ἀνάμεσα σὲ 25 χῶρες τοῦ ὀργανισμοῦ κατέχει τὴν 24ῃ θέση ἀπὸ πλευρᾶς δαπανῶν γιὰ τὴν παιδεία.¹ Ἐκφρασμένες σὲ ποσοστὸ ἐπὶ τοῦ ΑΕΠ, οἱ δημόσιες δαπάνες γιὰ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία ἦταν μόνο 2,2% κατὰ τὸ 1970. Μόνο ἡ Πορτογαλία μὲ 2% δαπάνησε λιγότερο ἀπ' τὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ τὰ ἀντίστοιχα ποσοστὰ γιὰ τὴν Ἰρλανδία, Ἰταλία, Τουρκία καὶ Γιουγκοσλαβία ἦταν 4,8%, 4,3%, 2,9% καὶ 4,3% (γιὰ τὸ 1968). Κι ὅταν ἀναλογιστοῦμε πὺς τὸ ἑλληνικὸ κατὰ κεφαλὴ εἰσόδημα εἶναι ὑπερτριπλάσιο τοῦ τουρκικοῦ καὶ ὑπερδιπλάσιο τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ, ἀντιλαμβανόμεστε πὺς οἱ δαπάνες γιὰ τὴν παιδεία ἀντιπροσωπεύουν μεγαλύτερο βῆρος γιὰ τοὺς Τούρκους καὶ Γιουγκοσλάβους παρά γιὰ τοὺς Ἕλληνας. Ὅταν μελλοντικοὶ συνταξιοδοτηθεῖς στὴν ΕΟΚ—μὲ ποσοστὰ ἀναλογιστικοῦ ποὺ κυμαίνονται μεταξύ 1-2%—δαπανοῦν κατὰ κανόνα μεταξύ 4 καὶ 7% τοῦ ΑΕΠ τους, τί ποσοστὸ πρέπει μιὰ χῶρα σὰν τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας τὸ ἕνα τέταρτο τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀναλφάβητοι, νὰ διαθέτει γιὰ τὴν παιδεία τῆς ἔτσι, ὥστε τὸ ἐκπαιδευτικὸ καὶ ἐκπολιτιστικὸ χάσμα ἀνάμεσά μας νὰ μὴν εὐρύνεται; Τώρα ποὺ φιλοδοξοῦμε νὰ πλησιάσουμε κάποιους αὐτοὺς τοὺς λαοὺς ἐκπολιτιστικά, κοινωνικά καὶ οἰκονομικά, εἶναι καιρὸς νὰ πάψουμε νὰ μεταχειριζόμεσθε τὴν παιδεία σὰν φτωχὸ συγγενῆ στὴ μοιρασιά τοῦ ἔθνικοῦ μας προϊόντος.

Γιὰ τοῦτο ἡ παιδεία μας χωλαίνει καὶ χωρὶς σύντομη ἀναδιοργάνωσιν καὶ μεταρρυθμίσεις δὲν θὰ μπορέσει νὰ προσφέρει στὴ χῶρα ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται στὶς νέες συνθήκες. Οἱ μεταβολὲς στὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα ἐπιβάλλεται νὰ ἀρχίσουν ἀπὸ τὴν κατώτερη βαθμίδα καὶ νὰ προχωρήσουν μέχρι τὶς ἀνώτατες σχολές. Στὴν ἀνώτατη παιδεία ἐπιβάλλεται ἡ δημιουργία νέων σχολῶν τόσο γιὰ τὴν προετοιμασία νέων στελεχῶν γιὰ τὴν οἰκονομία ὅσο καὶ γιὰ τὸν περιορισμὸ τῶν ἀδύλων πληρωμῶν γιὰ σπουδὲς στὸ ἐξωτερικὸ, ποὺ μᾶς κόστισαν σχεδὸν 60 ἑκατ. δολλάρια τὸ 1975. Ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῆς παιδείας θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνει ἕνα ἄρκετὰ μεγαλύτερο βαθμὸ ἐπιλογῆς ἀπὸ ὅ,τι μέχρι σήμερον, καὶ ταυτόχρονα θὰ πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ σύσταση νέων καὶ ἡ ἐπέκτασι τῶν ὑφισταμένων σχολῶν τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς κατευθύνσεως, οἱ ὁποῖες θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσουν τμήμα τοῦ ὅλου μας ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ θὰ εἶναι ἐπομένως κάτω ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐποπτεία καὶ χρηματοδότηση τοῦ κράτους.

¹ Ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀναδιοργάνωσεως καὶ τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς παιδείας μας θὰ εἶναι ἀναγ-

καστικὰ μακροχρόνιου χαρακτῆρα, καὶ χρόνος εἶναι κάτι ποὺ δὲν ἔχουμε διαθέσιμο αὐτὴ τὴ στιγμή στὴν Ἑλλάδα. Ὑπάρχει ὁ φόβος λοιπὸν πὺς, μὲ τὶς καλύτερες προθέσεις, τὸ πιθανότερο εἶναι νὰ βρεθοῦμε ἀνέτοιμοι ὅταν ἡ ὥρα τῆς ἐντάξεως φθάσει.

ἐπίλογος

Ἡ πιὸ πάνω ἀνάλυσι εἰδείξε ὅτι τὰ ὀφέλη τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν δεκαετηχρονὴ λειτουργία τῆς συμφωνίας συνδέσεως μὲ τὴν ΕΟΚ ὑπῆρξαν σχεδὸν ἀσήμαντα. Ἡ μόνη χειροιαστὴ βοήθεια ἦταν τὸ δάνειο τῶν 125 ἑκατ. δολλαρίων, ἐνῶ ἡ βαθμιαία ἐλευθεροποίηση τοῦ ἐμπορίου φαίνεται νὰ λειτουργήσει πρὸς ὄφελος τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ, καὶ εἶναι πιθανὸ πὺς τὰ καθαρὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἄρνητικά. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρᾶ καὶ μολονότι ἡ συμφωνία χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀσυμμετρία ὅσον ἀφορᾷ τὶς ἀναληφθείσες ἀπὸ τὰ δύο μέρη ὑποχρεώσεις, ἡ Ἑλλάδα ὑπῆρξε συνεπῆς πρὸς ὅλες τὶς συμβατικές τῆς ὑποχρεώσεις, πράγμα ποὺ δὲν ἰσχύει κατὰ τρόπο ἀναμφισβήτητο καὶ γιὰ τὴν ΕΟΚ. Ὁ βασικὸς λόγος γιὰ τὴν ἐπίδοσι αὐτὴ ἦταν οἱ διαρθρωτικὲς ἀδυναμίες τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ ἡ ἔλλειψι τῶν κατάλληλων ἐκείνων παραγωγικῶν συντελεστῶν ποὺ δὲν τῆς ἐπέτρεψαν τὴν ἀξιοποίηση τῆς εὐρύτερης ἀγορᾶς. Πάντως δεδομένου τοῦ τρόπου λειτουργίας τῶν κοινοτικῶν μηχανισμῶν, τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ πλήρης ἐνταξὴ μᾶς συμφέρει περισσότερο ἀπὸ τὴ διατήρησι τοῦ παρόντος καθεστώτος τῆς συνδέσεως εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία πῶστο.

Οἱ ὑπάρχουσες ὁμοσ ἐνδείξεις δὲν πισθουν πὺς ἡ πλήρης ἐνταξὴ προβλέπεται σὰν ἡ ἀναμφισβήτητη ἐπιτυχία γιὰ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, ποὺ μερικὸ ἀπὸ τοὺς ὑποστηρικτικὲς τῆς φαίνεται νὰ πιστεύουν. Μιὰ περισσότερὸ συγκρατημένη ἄποψι εἶναι πὺς ἡ ἐνταξὴ ἀποτελεῖ τὴ λιγότερον ἄσχημη ἀπὸ δύο κακὲς ἐναλλακτικὲς λύσεις, ποὺ ἴσως δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπιστοῦν ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Φυσικὰ ὅ,τι ἔγινε στὸ παρελθὸν ἀνήκει πιά στὴν ἱστορία. Εἶναι ὁμοσ χρήσιμο νὰ γνωρίζουμε ἀκριβῶς τὶς δυνατότητές μας καὶ τί μπορούμε νὰ περιμένουμε ἀπὸ τὴν ἐνταξὴ χωρὶς νὰ παρασυρόμαστε ἀπὸ ἐνθουσιασμοὺς καὶ προκαταλήψεις.

Ἡ ἀξιολόγησι τῶν προοπτικῶν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας εἰδείξει ὅτι ὁ γεωργικὸς μας τομέας πρόκειται νὰ ὀφελῆθῃ ἀπὸ τὴν ἐνταξὴ καὶ οἱ ἐνισχύσεις τοῦ περιφερειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ ταμείου μπορούν ἐπίσης νὰ βοηθῶνουν κάπως τὴ διαδικασία τῆς βιομηχανικῆς μας ἀναπτύξεως. Τὸ μεγάλο ἐρωτηματικὸ ὁμοσ παραμένει ἡ μεταποίηση. Θὰ μπορέσει, ὅπως οἱ ὑποστηρικτικὲς τῆς ἐντάξεως πιστεύουν, νὰ ἀνοίξει καιροῦργες ἀγορᾶς καὶ νὰ ἐπεκταίνει ὑπάρχουσες στὸν πολυάνθρωπο χῶρον τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, συμβάλλοντας ἔτσι ἀποφασιστικότερα στὴν ἐξα-

γωγική δραστηριότητα και τὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν; Ἡ θὰ ἀντιμετωπίσει ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια μετὰ τὴν κατάργησης τῶν δασμολογικῶν φραγμῶν μὲ ἀπρόβλεπτες γιὰ τὴν οἰκονομία συνέπειες; Ἡ ἔβρενα ἔδειξε ὅτι ή ἑλληνική μεταποίηση εἶναι οὐσιαστικά ἐνταγμένη στὴν Κοινὴ Ἄγορὰ ἀπὸ τὸ 1968 καὶ ἀπολαμβάνει δύο πλεονεκτημάτων, δηλαδὴ τῆς ἐλευθερίας διακινήσεως στὶς χώρες τῶν ἑξὶ καὶ τῆς προστασίας, ἔστω μειωμένης, στὴν ἐγχώρια ἀγορὰ. Μολονότι ἔχει κατορθώσει νὰ ἀυξήσει τὴ συμμετοχὴ τῆς στὶς ἐξαγωγές, πρῶτα τὸ ἀπόλυτο ὕψος δὲν εἶναι ἐπαρκές καὶ δεύτερο ή βάση τῶν κύριων ἐξαγωγῶν βιομηχανικῶν μας προϊόντων εἶναι ιδιαίτερα στενή. Κρίνοντας ἐπίσης ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν εἰσαγωγῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, διαπιστώνουμε τὴν ἀδυναμία τῆς ἑλληνικῆς μεταποιήσεως καὶ ὡς πρὸς τὸ ρόλο τῆς ὑποκαταστάσεως εἰσαγωγῶν. Δὲν ὑπάρχουν λοιπὸν ἰσχυροὶ ἀντικειμενικοὶ λόγοι ποὺ νὰ δικαιολογοῦν τὴν αἰσοδοξία πολλῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ἐντάξεως, ἀνάμεσα στὸν ἐπιχειρηματικὸ μας κόσμο, ὅτι ή βιομηχανία μας θὰ κατορθώσει νὰ κάνει δυναμικότερη διεἰσδυση στὶς ἀγορὲς τῆς ΕΟΚ ἀπὸ ὅ,τι μέχρι σήμερα. Μποροῦμε, ἐπομένως, νὰ προβλέψουμε μὲ σημαντικὴ ἐμπιστοσύνη ὅτι ή ἐνταξή μας, μὲ τὸν πλήρη δασμολογικὸ ἀφοπλισμὸ ποὺ συνεπάγεται, θὰ ἐπιφέρει μιὰ διόγκωση τῶν εἰσαγωγῶν μας καὶ τοῦ ἐμπορικῶ ἰσοζυγίου μὲ τὴν ΕΟΚ, ποὺ θὰ ἐπιδεινώσει τὴ θέση τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Παρόμοια κατάσταση δημιουργήθηκε στὸ Ἡν. Βασίλειο μετὰ τὴν ἐνταξή του στὴν Κοινὴ Ἄγορὰ.

Προσπάθειες γιὰ τὴν ποσοτικοποίηση τοῦ κόστους αὐτοῦ τῆς ἐντάξεως στὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν εἶναι δύσκολο νὰ ἐπιχειρηθοῦν στὰ στενὰ πλαίσια τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ. Τέτοιες προσπάθειες ἀπαιτοῦν πολλὲ περισσότερες πληροφορίες ἀπὸ ὅ,τι διαθέτουμε καὶ ἐπὶ πλέον παρουσιάζουν ἓνα μεγάλο περιθώριο λάθους, ἀκόμη καὶ στὴν περίπτωση ποὺ τὰ σχετικὰ στοιχεῖα εἶναι διαθέσιμα.

Ἐπάρχουν σοβαροὶ φόβοι γιὰ τὴν τύχη ὀρισμένων κλάδων τῆς μεταποιήσεως, ποὺ δυνατό νὰ μὴν ἀντέξουν στὸν ξένο ἀνταγωνισμὸ, ὄχι τόσο γιὰ τὴν εἶναι διαρθρωτικὰ ἀντιπαραγωγικοί, ἀλλὰ γιὰ τὴν δὲν ἔφθασαν ἀκόμη στὸν βαθμὸ ἐκείνο ἐξελίξεως καὶ ἀναπτύξεως ποὺ θὰ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ ἀξιοποιήσουν ὅλες τὶς οἰκονομίες κλίμακας, ἐξωτερικὲς οἰκονομίες κ.ά. Οἱ κλάδοι αὐτοὶ θὰ μπορούσαν μὲ κάποια σχετικὴ προστασία νὰ ἀνδροθοῦν καὶ νὰ δυναμώσουν τὸν κορμὸ τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας, ἀλλὰ εἶναι δυνατόν ὁ ξένος ἀνταγωνισμὸς νὰ τοὺς ἐκμηδενίσει. Ἐνας ἄλλος κίνδυνος ποὺ ἀπειλεῖ δυναμικὲς καὶ ἀξιόλογες ἐπιχειρήσεις εἶναι ή ἐξαγορὰ τῶν ἀπὸ παρόμοιες ἔξενες μὲ ἐπακόλουθο δυσάρεστες συνέπειες γιὰ τὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία. Ὅσον ἀφορὰ τὶς βασικὲς διαρθρωτικὲς ἀλλαγές, τῆς ἐπαυξήσεως δηλ. τῆς μεταποιήσεως καὶ τῆς σημαντικῆς μειώσεως τοῦ γεωργικῶ τομέα, ἀκόμη κι ἂν ὅλες

οἱ συνθήκες ἀποδειχθοῦν εὐνοϊκές—πράγμα ἐντελῶς ἀβέβαιο—, ή διαδικασία εἶναι ἀναγκαστικά τόσο μακρόχρονη, ποὺ νὰ μὴν ἐπιτρέψει σχετικὰ σύντομα ἀποτελέσματα, ἱκανὰ νὰ ἀποτρέψουν τὸν κλονισμὸ καὶ τὴν πιθανή κατάρρευση τῆς βιομηχανίας μας. Γενικά ή εἰκόνα ποὺ παρουσιάζεται εἶναι εἰκόνα ἀπαισιοδοξίας ὅσον ἀφορὰ τὶς εὐκαιρίες τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ τὴν ἀξιοποίησή τους στὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς Κοινῆς Ἄγορᾶς.

Οἱ προτεινόμενες ἐπίσης μεταρρυθμίσεις θὰ ἔλθουν ἀτυχῶς ἀργὰ καὶ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ ἀπαλύνουν κάπως τὴ βίαιη πρόσκρουση τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας μὲ τὴν ΕΟΚ, καὶ ή πιθανότητα εἶναι πὼς ή ἀδικαιολόγητη σπουδὴ μας νὰ ἐνταχθοῦμε πρόωρα ἴσως μᾶς στοιχίσει ἀκριβὰ. Τέτοιες μεταρρυθμίσεις θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχαν προηγηθῆ κατὰ πολὺ τῆς ἐντάξεως, ὥστε ή ἑλληνικὴ κοινότητα νὰ εἶχε ὄχι μόνο τὸ χρόνο νὰ τὶς ἀφομοιώσει ἀλλὰ καὶ τὸ πλεονέκτημα τῆς προηγούμενης ἀντιλήσεως ὀρισμένων εὐεργετικῶν ἀποτελεσμάτων τους. Ἡ ὄλη ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος μαζί μὲ τὴν ἐπιμονὴ τῶν ἀρχῶν νὰ πετύχουν ὀπωσδῆποτε ἐνταξή τὸ ταχύτερο δυνατό δίνει τὴν ἐντύπωση εἴτε πρόχειρης θεωρήσεως εἴτε ἐσφαλμένης ἐκτιμῆσεως τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. R. Caves, *American Industry: Structure, Conduct, Performance*, Third Edition, Prentice-Hall 1972.
2. *Economist*, The, Vol. 260, No 697.
3. European Communities Commission, *Second General Report of the Activities of the Communities*, Brussels-Luxembourg, February 1968. Various Background Notes.
4. Eurostat, *Basic Statistics of the Community*, 1975-76.
5. FAO, *Agricultural Projections, 1970-1980*, Rome 1971.
6. General Secretariat at the Council of the European Communities, *Twenty-second Review of the Council's Work*.
7. ICAP 1975, *Οικονομικὸς Ὀδηγὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐταιρειῶν*.
8. IDC, *Agreement of Association between Greece and the European Economic Community*, Athens, 1963.
9. IMF, *International Financial Statistics*, Vol. XXIX, Nos 5 and 8, May and August 1976.
10. OECD, *Agricultural Projections for 1975 and 1985*, Paris 1968.
11. OECD, *Greece, Economic Surveys, 1972 and 1975*.
12. J. A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, Unwin, Fifth Edition, London, 1966.
13. D. Swann, *The Economics of the Common Market*, Penguin, Third Edition, 1975.
14. S.G. Triantis, *Common Market and Economic Development*, Center of Planning and Economic Research, Athens 1965.
15. Ἐπουργεῖον Συντονισμοῦ καὶ Προγραμματισμοῦ, *Ἐθνικοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος 1958-1972*, Ἀριθ. 22, Ἀθῆναι 1973.
16. Ἐπουργεῖον Συντονισμοῦ καὶ Προγραμματισμοῦ, *Προσωπικοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος 1973*, Ἀθῆναι.
17. Ε. Ζολώτας, «Ἡ Ἑλλάς στὴν Ἑυρωπαϊκὴ Κοινότητα», *Ναυτεμπορικὴ*, 14-4-1976.